

תורה אור • פרשת ויחי • מאמר 1

יהודה אתה יודוך אחיך וגו'

”יהודה, אתה — יודוך אחיך”

יהודה הוא בחינת הודאה: ביטול לפני ה' שלמעלה מאהבה ויראה, המתבטא בהשתחוואה ובשתיקה שבתפילת שמונה עשרה. בחינה זו מתגלה — ”אתה” — רק לאחר עבודתם של אחיו ראובן, שמעון ולוי: אהבה, יראה והתורה, המקבילות לתפילות שלפני תפילת שמונה עשרה.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ”ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/torah-ohr/vayechi/1

הנקודה

יהודה הוא בחינת הודאה: ביטול לפני ה' שלמעלה מאהבה ויראה, המתבטא בהשתחוואה ובשתיקה שבתפילת שמונה עשרה. בחינה זו מתגלה — "אתה" — רק לאחר עבודתם של אחיו ראובן, שמעון ולוי: אהבה, יראה והתורה, המקבילות לתפילות שלפני תפילת שמונה עשרה.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

יעקב מברך את יהודה, ששמו מבטא הודאה: "יהודה אתה יודוך אחיך". לאה נתנה לו את שמו רק לאחר שנולדו ראובן, שמעון ולוי, וגם בנפש האחים קודמים לו. ראובן הוא בחינת "ראייה": התבוננות בגדולת ה' עד שהידיעה בלבד נעשית לאהבה מורגשת, ולכן פסוקי דומרה קודמים לקריאת שמע. אהבה זו היא הכמיהה של בעל תשובה — נשמה שירדה למגבלות הגוף ומשתוקקת לשוב — והמרירות שלה מעוררת אהבה מלמעלה כנגד אהבתה. שמעון הוא בחינת "שמיעה" מרחוק: שפלות ויראה, הפרשה השנייה של קריאת שמע. לוי, מלשון "התחברות", הוא התורה, שמשבחים בה בתפילת אמת ויציב; באמצעותה אור אין סוף יורד מאליו אל מי שמרגיש שאינו ראוי לעלות. שלוש הבחינות הללו נותרות בתחום האור הממלא כל עלמין. יהודה הוא בחינת ביטול באור הסובב כל עלמין — ההשתחוואה שבתפילת שמונה עשרה — והאחים מביאים אותה לידי גילוי. ביטול זה מאפשר לאדם לעסוק בצורכי העולם "בעורף", ולא עם הפנים. לימוד התורה וגמילות החסדים, "בני אביך", נותנים כוח לכל התהליך.

מבנה

1	שמו של יהודה	11
יהודה הוא בחינת הודאה שמקורה למעלה מהזמן; היא תלויה באחים שנולדו לפניו, ובראשם ראובן, בחינת ראייה, המעוררת אהבה.		
2	ראובן: ראייה ואהבה	2-3
התבוננות בגדולת ה' בפסוקי דומרה ובברכת יוצר אור הופכת את הידיעה לראייה ומולידה את אהבת קריאת שמע.		
3	אהבה כתשובה	4-6
אהבה בשני היצרים היא אהבתו של בעל תשובה; המרירות של הנשמה על ירידתה מעוררת אהבה מלמעלה כנגד אהבתה, עד שהאש שלה נכללת באור אין סוף.		
4	שמעון ולוי	7-8
שמעון הוא בחינת שמיעה מרחוק — יראה ושפלות, הפרשה השנייה של קריאת שמע; לוי, מלשון התחברות, מתבטא בתפילת אמת ויציב.		
5	לוי: התורה	9-10
באמצעות התורה אור אין סוף יורד מאליו, כך שגם מי שאינו יכול לעלות יכול להמשיך אותו למטה אל נשמתו.		
6	יהודה: ביטול בתפילה	11-12
שלושת האחים שייכים לאור הממלא כל עלמין; הביטול של יהודה שייך לאור הסובב כל עלמין, והאחים מביאים אותו לידי גילוי בתפילת שמונה עשרה. הערת סוגריים מבחינה בין הודאה זו לבין בחינת ההודאה הנמוכה ממנה.		

הביטול המתגלה בתפילה מאפשר לאדם לעסוק בצורכי העולם "בעורף", כך שרושם התפילה נשאר והחושך נהפך לאור.

לימוד התורה וגמילות חסדים, הנולדים מחכמתו ומחסדו של ה', ממשיכים ומגלים את בחינת ההודאה של יהודה.

מו ש ג י ם

הודאה הודאה

בחינתו של יהודה: בצורתה העליונה, ביטול לפני ה' שלמעלה מאהבה ויראה, המתבטא בהשתחויות שבתפילת שמונה עשרה.

ראייה ושמיעה ראייה ושמיעה

ראובן ושמעון: ראייה היא מקרוב ומולידה אהבה; שמיעה היא מרחוק ומולידה יראה.

רצוא ושוב רצוא ושוב

תנועת הנשמה אל ה' באהבה ונסיגתה לאחור מתוך יראה ושפלות, המקבילות לפרשה הראשונה ולפרשה השנייה של קריאת שמע.

האור הממלא כל עלמין והאור הסובב כל עלמין ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין

האהבה, היראה והמשכת התורה שייכות לאור שנכנס לעולמות; הביטול של יהודה מגיע לאור המקיף אותם, שלפניו הכול שווה.

תשובה תשובה

לא רק תיקון החטא, אלא שיבתה של כל נשמה ממגבלות הגוף אל מקורה; המרירות שבירידה מעצימה את האהבה.

פנים ועורף פנים ועורף

עשיית דבר בלב ובנפש, או עשייתו באי־רצון כשהגב מופנה אליו; בצורכי העולם יש לעסוק רק "בעורף".

קטע 1 • 11

שמו של יהודה

1 יהודה אתה¹ יודוך אחיך² וגוי. הנה יהודה³ נקרא ע"ש [על שם] הפעם אודה⁴ והוא בחי' הודי' שבכללות נש"י [נשמות ישראל] מודים אנחנו לך⁵ ואנחנו כורעים ומשתחווים ומודים.

"יהודה אתה יודוך אחיך" וכי. והנה יהודה נקרא על שם "הפעם אודה", וזו בחינת ההודאה שבכללות נשמות ישראל: "מודים אנחנו לך", וכן "ואנחנו כורעים ומשתחווים ומודים".

המאמר פותח בברכת יעקב ליהודה, שאת שמו קושרת התורה לדברי לאה בעת לידתו: "הפעם אודה". אדמו"ר הזקן מזהה זאת עם הודאה, הקיימת בנפשו של כל יהודי, כפי שהיא באה לידי ביטוי בתפילה: "מודים אנחנו לך" בתפילת העמידה, ו"ואנחנו כורעים ומשתחווים ומודים" ב"עלינו".

אלא שלמטה לפי שהוא תחת הזמן נקי הפעם אודה שלא כל העתים שוות. אבל למעלה במקור חוצב⁶ נשמותיהם הוא למעלה מן הזמן ושם נקי יהודה כי היו"ד מורה על ההוה כמו ככה יעשה איוב.⁷

אלא שלמטה, מכיוון שהוא נתון תחת הזמן, נקרא "הפעם אודה", שכן לא כל העתים שוות. אבל למעלה, במקור שממנו נחצבות נשמותיהם, הוא למעלה מן הזמן, ושם הוא נקרא יהודה, כי היו"ד מורה על ההוה, כמו ב"ככה יעשה איוב".

למטה, בעולם הזה, ההודאה של הנשמה כבולה לזמן: "הפעם" משמעו שרגע אחד שונה ממשנהו. במקור הנשמה למעלה, שהוא למעלה מן הזמן, השם הוא יהודה, שהיו"ד הפותחת בו מציינת הוה מתמשך, כמו בפסוק "ככה יעשה איוב".

ויהי [ויהיה] פי' המלה כמו יודה בתוס' [בתוספת] ה' יהודה⁸ (ובנחמ"י [ובנחמיה] י"א) נכתב יהודה בסגול⁹ תחת הדל"ת^{10,11}

ומשמעות המילה היא כמו "יודה" ["הוא מודה"], בתוספת ה"א: יהודה. (ובנחמיה י"א נכתב יהודה בסגול תחת הדל"ת.)

בקריאה זו, השם יהודה הוא הפועל "יודה", בתוספת ה"א: הודאה שאינה פוסקת. ההערה שבסוגריים מביאה סיוע מנחמיה י"א, שם אותן אותיות מנוקדות כפועל, בסגול מתחת לדל"ת.

וענין הפעם אודה היינו אחר לידה והתגלות בחי' ראובן שמעון ולוי שהם הם הגורמים לבחי'^{12,13} הודיה¹⁴ זו.

והעניין ב"הפעם אודה" הוא [שהדבר בא] לאחר לידתן והתגלותן של בחינות ראובן, שמעון ולוי, שהם עצמם הגורמים לבחינת הודאה זו.

לאה אמרה "הפעם אודה" רק לאחר שנולדו ראובן, שמעון ולוי. בדומה לכך, ההודאה השלמה של יהודה מתגלה בנשמה רק לאחר שנולדות ומתגלות בה התכונות ששלושת האחים האלה מייצגים, מפני שהן הגורמות לה.

וזהו יודוך אחיך. וביאור ענין זה הנה ראובן הוא ע"ש [על שם] ראו בן בחי' ראייה ובחי' ראייה זו היא הגורמת המשכת בחי' האהבה.¹⁵

וזהו פירוש "יודוך אחיך". ביאור העניין: ראובן נקרא על שם "ראו בן", בחינת ראייה; ובחינת ראייה זו היא הגורמת להמשכת בחינת האהבה.

זהו הטעם שהפסוק אומר "יודוך אחיך": האחים הם הגורמים להודאתו של יהודה. הביאור מתחיל בראובן, ששמו נדרש כ"ראו בן"; ראובן מייצג את הראייה, והראייה היא שממשיכה את האהבה.

כמ"ש פני אריה אל הימין^{16, 17} אריה אותיות ראייה¹⁸ וכן היה דגל מחנה ראובן תימנה¹⁹ כי ענין ראייה הוא ענין התקרבות דרך חיבה כמ"ש כבכורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם²⁰ כו'.²¹

כמו שכתוב "פני אריה אל הימין": האותיות של "אריה" הן אותיות "ראיה". וכן דגל מחנה ראובן היה תימנה. כי ענין הראייה הוא התקרבות מתוך חיבה, כמו שכתוב "כבכורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם" וכו'.

שני סימנים קושרים את ראובן ואת הראייה לצד ימין: האריה שבימין בחזון המרכבה של יחזקאל מורכב מאותיות המילה ראייה, ומחנה ראובן במדבר שכן בדרום, שהוא צד ימין. הראייה מקרבת מתוך חיבה, כפי שה' אומר שראה את אבות ישראל בהנאה שמעוררת תאנה ראשונה שהבשילה: "כבכורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם".

קטע 2 • 21-3

ראובן: ראייה ואהבה

2 וזהו כי ראה²² ה' וגוי. כי עתה יאהבני אישי וגוי.

וזהו [הפירוש של] "כי ראה ה' וגוי", "כי עתה יאהבני אישי וגוי".

לאה קראה לבנה ראובן ואמרה: "כי ראה ה' וגוי", "כי עתה יאהבני אישי וגוי". אדמו"ר הזקן קורא זאת כתבנית של ראובן, שבה ה' "רואה" ומעורר בכך אהבה.

וענין המשכה זו בכנ"י [בכנסת ישראל] הוא בחי' לאסתכלא ביקרא דמלכא לעורר את האהבה עד שתחפץ לדבקה בו ית' ועד"ז נתקנו פסוד"ז [פסוקי דזמרה] ויוצר אור קודם ק"ש [קריאת שמע] כדי שיבוא לקיום ואהבת בק"ש [בקריאת שמע].

והמשכה זו בכנסת ישראל היא בחינת "לאסתכלא ביקרא דמלכא", לעורר את האהבה עד שתחפץ לדבוק בו יתברך. ועל דרך זו תיקנו לומר פסוקי דזמרה וברכת יוצר אור לפני קריאת שמע, כדי שיבוא האדם לקיום "ואהבת" שבקריאת שמע.

בתוך כנסת ישראל, הנשמה הכללית של עם ישראל, המשכה זו היא "לאסתכלא ביקרא דמלכא" — התבוננות בגדולת ה' עד שמתעוררת אהבה והאדם רוצה לדבוק בו. משום כך פסוקי דזמרה וברכת יוצר אור, המתארים את גדולת ה', נאמרים לפני קריאת שמע, שהפסקה הראשונה שלה מצווה "ואהבת".

כי עיקר הכוונה בספור שבחו של מקום הוא כי לא די בידיעה לבדה לפי שהיא בחי' העלם ואפי' [ואפילו] גנבא אפום מחתרתא²³ וכו'

כי עיקר הכוונה בסיפור שבחו של מקום היא שאין די בידיעה לבדה, לפי שהיא בחינת העלם; ואפילו "גנבא אפום מחתרתא וכו'".

ידיעה בלבד שהי' קיים אינה מעוררת אהבה, מפני שהיא נשארת בהעלם ואינה מניעה את הלב. ראייה לכך היא האמרה על הגנב הקורא לה' לעזרה בפתח המחתרת שחפר: הוא יודע על ה', אך ידיעתו אינה משנה את מעשיו.

ולא יבוא לקיום ואהבת כ"א כשיצא מההעלם אל הגלוי ומבחי' ידיעה לבחי' ראייה ממש שהוא בחי' גילוי לאסתכלא דוקא והיינו ע"י שירבה לספר בשבחיו יתברך ולהעמיק דעתו איך שמלכותך מלכות כל עולמים.²⁴

והוא לא יבוא לקיום "ואהבת" אלא אם כן יצא מן ההעלם אל הגלוי, ומבחינת ידיעה לבחינת ראייה ממש, שהיא בחינת גילוי — דווקא "לאסתכלא". והיינו על ידי שירבה לספר בשבחיו יתברך ויעמיק את דעתו [ב]כך ש"מלכותך מלכות כל עולמים".

האהבה באה רק כשהידיעה נעשית ל"ראייה" — מוחשית כל כך עד שאפשר להרגיש אותה; זהו פירוש "לאסתכלא", להתבונן. מגיעים לכך כשמרבים להתבונן בשבחי ה' ומעמיקים במחשבה על האופן שבו מלכותו משתרעת על כל העולמות.

אלף אלפים ורבו רבבן²⁵ כו' והוא לבדו ית' הוא יחיד ומיוחד כמו קודם שנברא העולם. כמאמר יחיד חי העולמים מלך²⁶ כו'.^{27, 28, 29}

"אלף אלפים ורבו רבבן כו'", והוא לבדו יתברך יחיד ומיוחד, כמו קודם שנברא העולם, כמאמר "יחיד חי העולמים מלך כו'".

ההתבוננות כוללת את המוטי המלאכים והעולמות שאין להם מספר — "אלף אלפים ורבו רבבן" — ורואה שהי' לבדו נשאר יחיד ומיוחד, בדיוק כפי שהיה קודם שנברא העולם. זו משמעות הביטוי בפסוקי דזמרה: "יחיד חי העולמים מלך".

3 ואמתות שם יחיד הוא שהוא לבדו הוא³⁰ וענין אחד³¹ הוא שנמשך בחי' א' בחי' ודי' שהם ז' רקיעים והארץ כו'

המשמעות האמיתית של השם "יחיד" היא שהוא לבדו קיים. ועניינו של "אחד" הוא שהבחינה של האל"ף נמשכת בחי' ובדל"ת, שהן שבעת הרקיעים והארץ וכו',

אדמו"ר הזקן מבחין בין שתי מילים המתארות את אחדותו של ה'. יחיד פירושו שהוא לבדו קיים; אחד מתאר את העולם כמאוחד עמו: האל"ף, שערכה אחד, נמשכת בחי' (שמונה: שבעת הרקיעים והארץ) ובדל"ת (ארבע, שהמסורת קוראת להן ארבע רוחות העולם).

שיהיו בטלים ליחודו ית' שהחיות של שמים וארץ עולה ונכלל במקורו וכך עולה אפילו החיות של הרוחניות כמ"ש לך ה' הגדולה וכו' (ועיין מזה על פסוק וארא אל אברהם)

כדי שיהיו בטלים לאחדותו ית': החיות של השמים והארץ עולה ונכללת במקורה, וכך עולה אפילו החיות של העולמות הרוחניים, כפי שנאמר: "לך ה' הגדולה וכו'" (ועיינו בעניין זה על הפסוק "וארא אל אברהם").

במדרגת אחד, הבריאה כולה בטלה לאחדות ה': החיות שלה עולה ונכללת שוב במקורה. כך גם בעולמות הרוחניים, כפי שאומר דוד: "לך ה' הגדולה וכו'"; הפסוק מדבר על כל אשר בשמים ובארץ. הסוגריים מפנים למאמר על "וארא אל אברהם" (תורה אור, וארא), המסביר את "אחד" באותו אופן.

ורק בשכמל"ו [ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד] **שלהיות עולמות נפרדים הם רק מבחי' מלכותו ית'.**

ורק באמירת "בשכמל"ו" נאמר שקיומם של עולמות נפרדים הוא רק מבחינת מלכותו ית'.

רק במילים הנאמרות לאחר הפסוק הראשון של קריאת שמע, "בשכמל"ו", יש מקום לעולמות נפרדים; וגם הם קיימים רק מכוח מלכותו של ה' (מלכות).

וכשיאריך בענין זה בעומק בינתו בבחי' גילוי במוחו ולא בידיעה לבדה אזי מוליד מזה אהבה בהתגלות לבו

וכאשר הוא מאריך להתבונן בעניין זה בעומק הבנתו, באופן שהדבר מתגלה במוחו ולא נשאר ידיעה בלבד, אזי נולדת מכך אהבה גלויה בלבד,

כאשר אדם מתבונן בכך לעומק, וההבנה נעשית מוחשית במחשבתו ולא נשארת ידיעה בלבד, הדבר מוליד אהבה גלויה בלבד.

להיות נכספה וגם כלתה נפשי³² וגוי ויבא לקיום ואהבת את ה' אלקיך ממש דהיינו לדבקה בו בא"ס ב"ה ממש וכמ"ש מי לי בשמים³³ כו':³⁴

עד שנפשו תהיה בבחינת "נכספה וגם כלתה נפשי וגוי", והוא יגיע לקיום בפועל של "ואהבת את ה' אלקיך" — כלומר, לדבוק בו, באין סוף ממש, ברוך הוא; כמו שנאמר "מי לי בשמים כו'".

אהבה זו היא "נכספה וגם כלתה נפשי וגוי" שבתהילים: אהבה עזה כל כך, עד שהנפש כלה מרוב כיסופים. זו המשמעות האמיתית של קיום "ואהבת את ה' אלקיך" — לדבוק באין סוף עצמו, כמו בפסוק "מי לי בשמים כו'", שבו מביע האדם שאין לו אלא את ה'.

קטע 3 • 41-6

אהבה כתשובה

4 והנה כתיב בכל לבבך³⁵ ואמרו רז"ל [רבותינו זכרונם לברכה] בשני יצריך דהיינו שתהא האהבה בבחי' בעל

תשובה

והנה כתוב "בכל לבבך", וחז"ל אמרו "בשני יצריך". כלומר, האהבה צריכה להיות בבחינת בעל תשובה (מי שחוזר אל ה').

המילה "לבבך" בפסוק כוללת שתי אותיות ב', וחז"ל דורשים אותה כ"בשני יצריך" — היצר הטוב והיצר הרע. משמעות הדבר היא שהאהבה צריכה להיות כמו אהבתו של בעל תשובה, אדם שחוזר אל ה'.

כי התשובה אינו דוקא במי שיש בידו³⁶ עבירות ח"ו [חס ושלום].³⁷ אלא אפי' [אפילו] בכל אדם כי ענין תשובה הוא להשיב את הנשמה למקורה ושרשה שהיתה כלולה במאצילה ב"ה וצרורה בצרור החיים³⁸ את ה' ממש

כי תשובה (חזרה) אינה מיועדת דווקא למי שיש בידו עבירות, חס ושלום, אלא [היא חלה] גם על כל אדם; שכן עניינה של תשובה הוא להשיב את הנשמה למקורה ולשרשה, שבהם הייתה כלולה במאצילה, יתברך, ו"צרורה בצרור החיים את ה' ממש".

תשובה, שפירושה חזרה, אינה מוגבלת למי שחטא; היא שייכת לכל אדם, מפני שעניינה להשיב את הנשמה לשרשה. לפני ירידתה הייתה הנשמה כלולה במאצילה ו"צרורה בצרור החיים את ה' ממש".

וירדה ממקום כבודה ונתלבשה בעוה"ז הגשמי שאפילו כל השגות הרוחניים שמשגת בהתלבשותה בתוך הגוף הם נופלים תחת בחינת זמן ומקום³⁹

והנשמה ירדה ממקום כבודה והתלבשה בעולם הזה הגשמי, כך שגם כל ההשגות הרוחניות שהיא משיגה כשהיא מלוכשת בתוך הגוף כפופות לגדרי הזמן והמקום.

הנשמה ירדה מאותו מקום נעלה והתלבשה בעולם הזה הגשמי. כעת גם ההבנה הרוחנית שלה, שאותה היא משיגה כשהיא בגוף, מוגבלת בזמן ובמקום.

וצריך להשיבה ע"י ויצעקו אל⁴⁰ ה' בצר להם כי צר לו המקום⁴¹ שהוא בחי' מצר וגבול ועל זה נאמר אשר הוצאתי אתכם⁴² מארץ מצרים מבחי' מצר כו'

ויש להשיב אותה באמצעות "ויצעקו אל ה' בצר להם", שכן "כי צר לו המקום" — זו בחינת מצר וגבול. ועל כך נאמר "אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" — מבחינת מצר וכו'.

הנשמה חוזרת באמצעות הזעקה אל ה' מתוך המצר, כפי שנאמר "ויצעקו אל ה' בצר להם". הצמצום שבמציאות המוגבלת הוא המשמעות הפנימית של מצרים, שממנה הוציא אותנו ה'.

שע"י המרירות אשר יהיה לו על ההיפוך תגדל האהבה לה' ביתר שאת להתכלל באו"ס [באור אין סוף]
 ב"ה כיתרון האור הבא מן החשך.^{43, 44}

כי המרירות שיחוש על ההיפוך [המצב ההפוך] תגדיל את אהבתו לה' ביתר שאת, עד שיתכלל באור אין סוף,
 יתברך — כיתרון האור הבא מן החשך.

המרירות שאדם חש על ריחוקו מה' מחזקת את אהבתו, כך שהוא משתוקק להתכלל באור אין סוף. אור שבוקע מתוך החושך מאיר בעוצמה רבה יותר מאור שלא ידע חושך.

5 וע"ז אמרז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] במקום שבע"ת [שבעלי תשובה]⁴⁵ כו'.⁴⁶ וכדאי [וכדאיתא] בזהר⁴⁷
 דמשכין ליה בחילא יתיר⁴⁸ להיות גילוי אור א"ס ב"ה ממש על נפשו עד שגם חיות הגוף ונפש הבהמית
 וכחותיהם יתהפכו וישוכו אל ה' ואתהפכא⁴⁹ חשוכא לנהורא.

ועל כך אמרו חז"ל: "במקום שבע"ת כו'". וכפי שמוכא בזהר, "דמשכין ליה בחילא יתיר" — הם מושכים אותו בכוח גדול יותר, עד שאור אין סוף, ברוך הוא, מתגלה ממש על נפשו; עד שגם חיות הגוף ונפש הבהמית וכחותיהן מתהפכים ושבים אל ה', ו"ואתהפכא חשוכא לנהורא".

האהבה הזאת היא שעליה אמרו חז"ל שבעלי תשובה עומדים במקום שאפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד בו. הזהר מסביר שהם "דמשכין ליה בחילא יתיר" — הכיסופים שלהם מושכים את אור אין סוף עצמו למטה, על הנפש, בעוצמה כזאת שגם חיות הגוף, נפש הבהמית וכחותיה מתהפכים ושבים אל ה'. זהו "ואתהפכא חשוכא לנהורא": מה שהתנגד לקדושה אינו רק מרוסן, אלא משתנה והופך לקדושה.

6 וזהו כי ראה⁵⁰ ה' בעניי פי שע"י עניי ומרודי הוא מרירות הנפש שבאתעדל"ת [שבאתערותא דלתתא] נמשך
 להיות אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] וכמים הפנים⁵¹ כו'

וזהו [פירוש] "כי ראה ה' בעניי". כלומר, באמצעות "עניי ומרודי", שהיא מרירות הנפש — [כלומר], באמצעות אתערותא דלתתא נמשכת אתערותא דלעילא; וכמאמר "וכמים הפנים [משיבים] כו'":

דבריה של לאה, "כי ראה ה' בעניי", נקראים כמרירותה של הנפש על ריחוקה מה' — "עניי ומרודי". מרירות זו היא אתערותא דלתתא, והיא מעוררת כנגדה אתערותא דלעילא, כשם שפנים משתקפים במים ומשיכים פנים.

יתרון האור בבחי' ראייה מלמעלמ"ט [מלמעלה למטה] כי יאהבני בבחי' אישי דהיינו כמ"ש ביום ההוא
 תקראי לי אישי.⁵²

יתרון האור, בבחינת ראייה מלמעלה למטה: "כי יאהבני" בבחינת אישי (בעלי), כלומר, כפי שכתוב: "ביום ההוא תקראי לי אישי".

המענה מלמעלה הוא "יתרון האור" שבא מתוך החושך — ראייה מלמעלה למטה. אז "יאהבני" בבחינת אישי, "בעלי", השם שבו ה' אומר שיקראו לו "ביום ההוא".

ופיי אישי אש שלי ממש והיינו התשוקה שממטה למעלה בחי' ואל אישך תשוקתך⁵³ שהוא הוא האש שלי תהיה בבחי' התכללות באוא"ס [באור אין סוף] ב"ה ממש עד שהוא הוא יהיה אישי אש שלי ממש ופירוש אישי הוא "אש שלי" ממש. כלומר, התשוקה שמלמטה למעלה, בבחינת "ואל אישך תשוקתך" — שהיא עצמה "אש שלי" — צריכה להיות כהתכללות באור אין סוף ברוך הוא ממש, עד שהוא עצמו יהיה אישי, "אש שלי" ממש.

"אישי" נקרא "אש שלי": תשוקתה היוקדת של הנפש כלפי מעלה, ככתוב "ואל אישך תשוקתך". תשוקה זו צריכה להסתיים בהתכללות באור אין סוף, עד שה' עצמו יהיה האש של הנפש.

כי וימינו תחבקני בבחי' חבוק והתכללות להיות גילוי אוא"ס [אור אין סוף] ב"ה ממש על נפשי בתשוקה זו:⁵⁴

כי "וימינו תחבקני", בבחינת חיבוק והתכללות, כדי שיתגלה אור אין סוף ברוך הוא ממש על נפשי באמצעות תשוקה זו.

זהו "וימינו תחבקני": יד ימינו של ה', חסדו, מחבקת את הנפש ומקבלת אותה אל תוכה. באמצעות תשוקה זו מתגלה על הנפש אור אין סוף עצמו.

קטע 4 • 71-8

שמעון ולוי

7 והנה זהו ענין ראובן שהוא ענין בחי' פ' ראשונה שבק"ש [שבקריאת שמע]⁵⁵ שהוא בחי' רצוא. ופ' שנייה

שבק"ש [שבקריאת שמע]⁵⁶ היא בחי' שמעון והיה אם שמוע תשמעו שהיא בחי' שוב

והנה, זהו עניינו של ראובן, שהוא בחינת הפרשה הראשונה של קריאת שמע, בחינת רצוא (ratzo) [תנועה של ריצה לעבר ה']. והפרשה השנייה של קריאת שמע היא בחינת שמעון — "והיה אם שמוע תשמעו" — בחינת שוב (shov) [חזרה].

ראובן מקביל לפרשה הראשונה של קריאת שמע, שבה מופיעה המצווה לאהוב, ולרצוא — תנועת הנשמה בריצה לעבר ה'. שמעון, ששמו קשור לכך שה' שומע, מקביל לפרשה השנייה, "והיה אם שמוע תשמעו", ולשוב — החזרה.

כי ראייה היא מקרוב והיינו בחינת אהבה שמחמת הקירוב. אבל שמיעה היא מרחוק והיא הגורמת בחינת יראה וכמ"ש ה' שמעתי שמעך יראתי⁵⁷ כי היראה היא באה מחמת בחי' הריחוק הנמשך מבחי' שמאל דוחה.

הראייה היא מקרוב, וזוהי בחינת אהבה שבאה מכוח הקרבה. השמיעה, לעומת זאת, היא מרחוק, והיא המביאה לבחינת יראה, כמו שנאמר: "ה' שמעתי שמעך יראתי". היראה באה מכוח בחינת הריחוק, הנמשכת מבחינת "שמאל דוחה".

הראייה מתרחשת מקרוב, ולכן היא מעוררת אהבה שנובעת מן הקרבה; השמיעה מגיעה אל האדם מרחוק, והיא מעוררת יראה, כפי שאומר הנביא חבקוק: "ה' שמעתי שמעך יראתי". היראה נובעת מתחושת ריחוק, מן האיכות המכונה "שמאל דוחה".

כי לפי שהוא דוחה ומשפיל עצמו לומר לנפשו מי הוא אשר ערב לכו לגשת⁵⁸ כו' אזי תפול עליו יראה ופחד בלבו

כיוון שהוא דוחה את עצמו ומשפיל את עצמו, באומרו לנפשו: "מי הוא אשר ערב לכו לגשת כו'", נופלות עליו יראה ופחד בלבו.

כאשר אדם דוחה את עצמו ומשפיל את עצמו, ושואל מי הוא שיעז להתקרב אליו, נופלות יראה ופחד בלבו.

וכמ"ש וירא העם וינועו⁵⁹ ויעמדו מרחוק⁶⁰ שבשכיל וינועו שנפל עליהם אימה ופחד ולפיכך ויעמדו מרחוק בבחי' שמיעה וכענין אם רץ לבך שוב לאחד.^{61, 62}

וכמו שנאמר: "וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק". משום ש"וינועו" — שנפלו עליהם אימה ופחד — לכן "ויעמדו מרחוק", בבחינת שמיעה. וזהו כענין "אם רץ לבך שוב לאחד".

במתן תורה רעד העם מפחד, ולכן עמד מרחוק — בעמדה של שמיעה ולא של ראייה. זהו ה"שוב" שב"אם רץ לבך שוב לאחד": לאחר שהנשמה רצה לעבר ה', היא נסוגה בענווה.

8 וזהו ענין פ' שניה שבק"ש [שבקריאת שמע] שהוא בחי' יראה כמ"ש השמרו לכם פן יפתה⁶³ כו'. וז"ש [וזהו

שכתוב] כי שמע⁶⁴ ה' כי שנואה אנכי וכענין נבזה בעיניו נמאס^{65, 66}

וזה עניינה של הפסקה השנייה של קריאת שמע, שהיא בחינת יראה, ככתוב: "השמרו לכם פן [לכבכם] יפתה כו'". וזהו שנאמר: "כי שמע ה' כי שנואה אנכי", וכעין העניין של "נבזה בעיניו נמאס".

הפסקה השנייה של קריאת שמע היא הפסקה העוסקת ביראה, ובה אזהרות כגון "השמרו לכם פן [לכבכם] יפתה כו'". לאה קראה לבנה שמעון ואמרה: "כי שמע ה' כי שנואה אנכי". את הפסוק "נבזה בעיניו נמאס" קוראים כאן כמתאר אדם שפל ובוזי בעיני עצמו; ואילו במזמור עצמו מדובר בצדיק שבעיניו נמאסים האנשים הבזויים.

דהיינו שע"י אתעדל"ת [אתערותא דלתתא] מה שנחשב בעיניו לשנואה ע"י שמאל דוחה נמשך להיות אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] כי שמע ה' בחי' שמיעה מרחוק כדי להמשיך בחי' יראה מלמעלה

כלומר, באמצעות אתערותא דלתתא — כשהוא נחשב בעיני עצמו ל"שנואה", מכוח "שמאל דוחה" — מתעוררת אתערותא דלעילא: "כי שמע ה'", בחינת שמיעה מרחוק, כדי להמשיך מלמעלה את בחינת היראה.

כאשר אדם רואה את עצמו כ"שנואה" ודוחה את עצמו — בבחינת "שמאל דוחה" — שפלות זו היא אתערותא דלתתא, והיא מעוררת כנגדה אתערותא דלעילא: "כי שמע ה'", שמיעה מרחוק. כך נמשכת אליו מלמעלה בחינת היראה.

(ובזה יובן ⁶⁷ ענין שמע והא"ש [והאתי שפיר] שהן חו"ג [חסד וגבורה] והשמות מ"ב וע"ב אלא שהוא התכללות כי שמע חסד אהבה ראובן וכלול גם כן מגבורה בחי' ראה בעניי הנ"ל וכן והא"ש [והאתי שפיר] יראה כלול מאהבה) (עיי' ביאור זה ע"פ אלה מסעי ⁶⁸ וע"פ ויחי). ⁶⁹

(ובכך יובן ענינם של שמע והא"ש, שהם חסד וגבורה, והשמות מ"ב (42) וע"ב (72); אלא שיש בהם התכללות: שכן שמע הוא חסד, אהבה, ראובן, והוא כולל גם גבורה, בחינת "ראה בעניי" הנ"ל; וכמו כן והא"ש, יראה, כלולה מאהבה.) (ראו ביאור זה על [הפסוק] "אלה מסעיי" ועל [הפסוק] "ויחי").

ההערה שבסוגריים, שלפי הערת קה"ת היא תוספת של הצמח צדק, מסבירה ששתי הפסקאות של קריאת שמע מקבילות לחסד ולגבורה ולשמות מ"ב וע"ב, ובכל זאת כל אחת כוללת גם את חברתה: הפסקה הראשונה, העוסקת באהבה, כוללת גם את עניין "ראה בעניי"; והפסקה השנייה, העוסקת ביראה, כוללת אהבה. ההערה מציינת שלא ברור לאיזה מאמר על ויחי מתייחסת ההפניה שבסיום.

והנה אחר ק"ש [קריאת שמע] אומרים אמת ויציב וכו' ונחמד ונעים ונורא וכו' הדבר הזה עלינו והיינו בחי' לוי ילוח אישי אלי. ⁷⁰

והנה, לאחר קריאת שמע אומרים "אמת ויציב" וכו', "ונחמד ונעים ונורא" וכו', "הדבר הזה עלינו"; וזוהי בחינת לוי: "ילוח אישי אלי".

לאחר קריאת שמע אומרים את הברכה הפותחת במילים "אמת ויציב", ובה נאמר על "הדבר הזה עלינו" שהוא "ונחמד ונעים ונורא". הדבר מקביל ללוי, שנקרא כך בעקבות דברי לאה: "ילוח אישי אלי". השם לוי נגזר מהמילה "ילוח", שפירושה הצטרפות.

והוא ענין ימינא ושמאלא ובינייהו כלה ⁷¹ כי שמאלו תחת לראשי ⁷² בחי' שמאל דוחה הוא שגורמת להיות נשיאות ראש וכו' וימינו תחבקני ימין מקרבת להתכלל כו'.

וזהו ענין "ימינא ושמאלא ובינייהו כלה". "שמאלו תחת לראשי" — בחינת "שמאל דוחה" — הוא הגורם לנשיאות ראש וכו'; "וימינו תחבקני" — "ימין מקרבת", כדי להיכלל כו'.

ה"הצטרפות" של לוי היא הכלה העומדת בין ימין לשמאל, כפי שנאמר בפיוט ליל שבת "אזמר בשבחין": "שמאלו תחת לראשי" — השמאל הדוחה, כלומר השפלות, הוא שמגביה את הראש; "וימינו תחבקני" — הימין מקרב, כדי שהנשמה תיכלל.

קטע 5 • 91-10

לוי: התורה

9 ובחיי ילוח אישי היינו מה שאומרים באמורי^צ [באמת ויציב] הדבר הזה היא התורה ששרשה מאד נעלה אלא שנתלבשה בדברים גשמיים שלכן נמשלה התורה למים⁷³ שיורדים ממקום גבוה⁷⁴ וכו'.

והבחינה של "לוח אישי" היא מה שאומרים בתפילת "אמת ויציב": "הדבר הזה" — כלומר, התורה, ששורשה נעלה מאוד, אלא שהיא התלבשה בעניינים גשמיים; לכן התורה נמשלה למים היורדים ממקום גבוה וכו'.

ה"הצטרפות" של לוי היא מה שנאמר בתפילת אמת ויציב על "הדבר הזה", שהיא התורה. שורש התורה גבוה מאוד, אך היא התלבשה בעניינים גשמיים; משום כך היא נמשלה למים הזורמים ממקום גבוה למקום נמוך.

וזאת ישיב אל לכו אמת הוא שאין אני ראוי מצד עצמי לעלות ולהתכלל באור ה' ולהשיב את הנפש ממטה למעלה לייחודה במאצילה ב"ה כי מי יעלה בהר⁷⁵ ה' כו'

ועליו להפנים זאת: אמת היא שמצד עצמו אינו ראוי לעלות ולהיכלל באור ה', ולהשיב את הנפש מלמטה למעלה כדי לייחודה במאציל שלה, ברוך הוא — שהרי "מי יעלה בהר ה'" וכו'.

על האדם להכיר בכך שמצד זכויותיו שלו אינו ראוי לעלות ולהיכלל באור ה', ולהשיב את נפשו למקורה. כפי ששואל המזמור: "מי יעלה בהר ה'".

אבל מ"מ הרי אא"ס [אור אין סוף] ב"ה מצד עצמו ממילא ומאיליו נמשך גם למטה ששורה ומתגלה בתורה אבל אף על פי כן, הרי אור אין סוף, ברוך הוא, מצדו הוא נמשך מאיליו וממילא גם למטה, ושורה ומתגלה בתורה.

ובכל זאת, אור אין סוף יורד למטה מאיליו ושורה בתורה. ירידה זו אינה תלויה בכך שהאדם ראוי לכך, אלא בה' עצמו.

והרי מתגלה ייחוד זה העליון למטה כמו למעלה ואי לזאת ע"י עסק התורה יכול להמשיך אא"ס [אור אין סוף] ב"ה ממש למטה על נפשו

והרי ייחוד עליון זה מתגלה למטה כפי שהוא למעלה; ולכן, באמצעות לימוד התורה, הוא יכול להמשיך את אור אין סוף, ברוך הוא, עצמו למטה, על נפשו.

מאחר שהתורה מורידה למטה את הייחוד העליון הזה, הוא מתגלה למטה כפי שהוא מתגלה למעלה. לכן, באמצעות לימוד התורה, האדם יכול להמשיך את אור אין סוף עצמו למטה, על נפשו.

וזהו אם רץ לבך שוב לאחד שגם למטה בבחי' שוב נמשך בחי' אחד וזהו ילוח אישי אלי שיורד ונמשך
אא"ס [אור אין סוף] ב"ה מלמעלה למטה.

וזהו "אם רץ לבך שוב לאחד": שגם למטה, בבחינת שוב (נסיגה), נמשכת בחינת אחד. וזהו "ילוח אישי אלי": שאור
אין סוף, ברוך הוא, יורד ונמשך מלמעלה למטה.

זהו פירוש "שוב לאחד": גם בעמדה של נסיגה, שוב, נמשך למטה ה"אחד". וזהו גם "ילוח אישי אלי" של לוי: אור אין סוף יורד ונמשך
מלמעלה למטה ומתחבר לנפש.

10 וזהו פי' אמוי"צ [אמת ויציב] כו' שמאריכין לאשר ולקיים את הדבר הזה עלינו ועל אבותינו כו' על
הראשונים כו'

וזהו פירוש "אמת ויציב" וכו': אנו מאריכים לאשר ולקיים את "הדבר הזה", שהוא חל "עלינו ועל אבותינו" וכו', וכן
"על הראשונים" [הדורות] וכו'.

ברכת "אמת ויציב" מאריכה לאשר ש"הדבר הזה", התורה, מחייב אותנו, את אבותינו ואת הדורות הקודמים.

וממשיכים מלמעלה אמת ויציב ונכון וכו' ונחמד ונעים כו' להיות המשכת אור א"ס ב"ה שורה ומתגלה
באור תורה:

וממשיכים מלמעלה את "אמת ויציב ונכון וכו' ונחמד ונעים כו'", כדי שהמשכת אור אין סוף ברוך הוא תשרה
ותתגלה באור התורה.

במילות השבח הרבות שלה, "אמת ויציב ונכון וכו' ונחמד ונעים כו'", אנו ממשיכים מלמעלה את אור אין סוף, כדי שישרה ויתגלה באור
התורה.

קטע 6 • 111-12

יהודה: ביטול בתפילה

11 אך הנה כל גי' בחי' ⁷⁶ הנ"ל עדיין הם בבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] שהם בחי' המשכות מאא"ס [מאור אין סוף]
ב"ה לבחינת ממכ"ע [ממלא כל עלמין]

אולם שלוש הבחינות שהוזכרו לעיל עדיין שייכות לממלא כל עלמין, שכן הן המשכות מאור אין סוף ברוך הוא אל
הבחינה של ממלא כל עלמין.

שלוש הבחינות — ראובן, שמעון ולוי — עדיין שייכות לממלא כל עלמין, האור שנכנס לכל עולם לפי מידתו.

שבחיי ראובן היא לעורר את האהבה להיות נכספה וגם כלתה כו' ולהיות משתוקק' [משתוקקת] להתכלל ולהתייחד במאצילה ב"ה מכלל שהיא עדיין אינה כלולה ומיוחדת⁷⁷ בא"ס [באור אין סוף] ב"ה הסוכ"ע בחינת ראובן היא לעורר אהבה, כך שהנפש תהיה "נכספה וגם כלתה" וכו', ותשתוקק להיכלל ולהתייחד במאצילה ברוך הוא. מכאן שהיא עדיין אינה כלולה ומיוחדת באור אין סוף ברוך הוא, הסוכב כל עלמין.

אהבתו של ראובן, למשל, היא געגוע, בחינת "נכספה וגם כלתה". השתוקקות להיכלל בה' ולהתייחד עמו מלמדת שהנפש עדיין אינה כלולה ומיוחדת באור אין סוף הסוכב כל עלמין.

(בשמים ממעל ועל הארץ מתחת הכל בשוה ורוחניות וגשמיות כולא קמיה כלא ממש חשיבי)⁷⁸ ועדיין שאר הבחי' אלא שהן בחי' המשכות להיות ממכ"ע [ממלא כל עלמין] כו'.

("בשמים ממעל ועל הארץ מתחת" הכול שווה, והרוחני והגשמי כאחד "כולא קמיה כלא ממש חשיבי"). וכך גם שאר הבחינות, אלא שהן המשכות כדי להיות ממלא כל עלמין וכו'.

לפני האור הסוכב כל עלמין, השמים והארץ שווים, והרוחני והגשמי כאחד הם בבחינת "כולא קמיה כלא ממש חשיבי". גם שמעון ולוי הם המשכות אל האור הממלא את העולמות.

אבל בחי' יהודה שהוא בחי' הודאה⁷⁹ הוא בחי' בטול והתכללות בא"ס [באור אין סוף] ב"ה ממש הסוכ"ע והן הן בחינות השתחואות שבתפלת שמ"ע [שמונה עשרה].

אבל בחינת יהודה, שהיא בחינת הודאה, היא בחינת ביטול והתכללות באור אין סוף ברוך הוא עצמו, הסוכב כל עלמין; ואלו הן ההשתחואות שבתפילת שמונה עשרה.

ההודאה של יהודה שונה: היא ביטול והתכללות באור אין סוף עצמו, האור הסוכב כל עלמין. הדבר מתבטא בהשתחואות שבתפילת שמונה עשרה, תפילת העמידה השקטה בת שמונה עשרה הכרכות.

12 ולכן תפילה היא בלחש ובחשאי⁸⁰ בבחי' סוכ"ע למעלה מעלה מבחי' השתלשלות שאינה בגדר המשכה והשפעה כלל כו'

לכן התפילה נאמרת בלחש ובחשאי, בבחינת האור הסוכב את כל העולמות (סוכב כל עלמין), הרכה מעל לבחינת שרשרת העולמות המשתלשלים (השתלשלות), שאינה בגדר המשכה והשפעה כלל וכו'.

לכן תפילת שמונה עשרה נאמרת בלחש ובחשאי: היא שייכת לאור הסוכב את כל העולמות, הנעלה בהרכה מהשתלשלות העולמות, ומעבר לכל השפעה הנמשכת ממדרגה אחת לחברתה.

ואינה עולה בשם אהבה כלל רק בחי' ביטול במציאות ממש לגמרי והיינו בחי' השתפכות אל חיק אביה ממש להיות כאין ואפס ממש

ואין זו נקראת כלל אהבה, אלא רק בחינת ביטול גמור של [עצם מציאותו] ממש; כלומר, בחינת שפיכת הנפש אל חיק אביה ממש, עד שהיא בבחינת אין ואפס ממש.

תפילה כזאת אינה נקראת אפילו אהבה; זהו ביטול גמור, שבו הנפש נשפכת אל חיק אביה עד שהיא בבחינת אין ואפס.

שע"ז מרמז ענין ההשתחואה כמו שמשתחוה לפני המלך שמבטל א"ע [את עצמו] כו'

ועל כך רומז ענין ההשתחואה: כשאדם משתחוה לפני המלך, הוא מבטל את עצמו וכו'.

ההשתחויות בתפילת שמונה עשרה רומזות לכך: אדם המשתחוה לפני המלך מבטל את עצמו לפניו.

רק שכדי להיות בחי' זו שהוא בחי' יהודה בבחי' אתה דהיינו להיות בגילוי כאילו הוא לנוכח⁸¹ צ"ל יודוך אחיך⁸² שצריך להקדים תחילה בחי' ראובן ושמעון ולוי⁸³ שבהם ועל ידם יומשך גילוי בחי' הודאה זו

אלא שכדי שמדרגה זו, שהיא בחינת יהודה, תהיה בבחינת "אתה" — כלומר, שתהיה בגילוי, כאילו הי' עומד פנים אל פנים [עמו] — צריך שיתקיים "יודוך אחיך": יש להקדים תחילה [לכך] את בחינות ראובן, שמעון ולוי, שבהן ובאמצעותן נמשכת ההתגלות של בחינת הודאה זו.

כדי שביטול זה של יהודה יהיה בבחינת "אתה", כלומר בפנייה בגוף שני, הי' צריך להתגלות כאילו הוא עומד פנים אל פנים מול האדם. לשם כך צריכות לבוא תחילה בחינות ראובן, שמעון ולוי, ובאמצעותן מתגלה ההודאה הזאת; זהו "יודוך אחיך".

כי בלי קדימת בחי' ראובן ושמעון ולוי לא נמשך בחי' יהודה שהוא בחינת ביטול והתכללות כו' בבחי' גילוי אלא בבחי' העלם ומקיף.

כי בלי [להקדים] את בחינות ראובן, שמעון ולוי, בחינת יהודה — שהיא בחינת ביטול והתכללות וכו' — אינה נמשכת בגילוי, אלא רק בהעלם ובבחינת מקיף.

בלי שלושת האחים, הביטול של יהודה היה נותר נסתר ומקיף, נוגע באדם מבחוץ ולא בהכרה המודעת שלו.

ולכן א"א להתחיל תפילת ש"ע [שמונה עשרה] בלי קדימת פסוד"ז [פסוקי דזמרה] ויוצר אור וק"ש [וקריאת שמע] כו' (ובמנחה שמתפללין רק תפילת ש"ע [שמונה עשרה] היינו מפני שכבר הקדימו בשחרית ק"ש [קריאת שמע] וברכותיה. ובערבית צריך לחזור להתחיל ק"ש [קריאת שמע] וברכותיה קודם התפלה).⁸⁴

לכן אי אפשר להתחיל את תפילת שמונה עשרה בלי [לומר] תחילה פסוקי דזמרה, יוצר אור וקריאת שמע וכו'. (ובמנחה, כשמתפללים רק תפילת שמונה עשרה, הדבר נובע מכך שכבר הקדימו בשחרית את קריאת שמע וברכותיה. ובערבית צריך להתחיל שוב בקריאת שמע וברכותיה לפני התפלה.)

לכן אי אפשר להתחיל את תפילת שמונה עשרה בלי פסוקי דזמרה, יוצר אור וקריאת שמע לפנייה. במנחה היא נאמרת לבדה מפני שקריאת שמע נאמרה כבר בבוקר, ואילו בערבית אומרים שוב תחילה את קריאת שמע וברכותיה.

וזהו ענין נעוץ תחלתן בסופן⁸⁵ והמיי [והמשכיל יבין] (ועי' במ"א ע"פ ולשרקה⁸⁶ בני אתונו דמשמע דשור"ק שהוא הודאה הוא למטה מסג"ל שהוא בחי' אהוי"ר [אהבה ויראה] כו').

וזהו ענין "נעוץ תחלתן בסופן", והמשכיל יבין. (ועיין במקום אחר, על הפסוק "ולשרקה בני אתונו", שממנו משתמע שהשורוק, שהוא בחינת הודאה, נמוך מן הסגול, שהוא בחינת אהבה ויראה וכו').

הביטול של יהודה, המדרגה הנעלית ביותר, מתגלה רק בסוף סדר התפילה, בתפילת שמונה עשרה, לאחר שלבי ההכנה שקדמו לו; זהו "נעוץ תחלתן בסופן". בהערת אגב מובא קושי ממאמר אחר, הקורא את "שרקה" שבפסוק כ"סוריקה", גפן מוכחרת, ומקשר אותה לתנועת השורוק. לפי אותו מאמר, השורוק — הודאה — נמוך מן הסגול, המסמל אהבה ויראה.

וזהו לכאורה הפך ממ"ש כאן דיהודה שהוא הודאה הוא למעלה מראובן שמעון ולוי שהם סג"ל. ובאמת לק"מ [לא קשה מידי] דהודאה היא למטה מאהוי"ר [מאהבה ויראה] אבל הודאה דיהודה זהו בחי' בטול שלמעלה מאהוי"ר [מאהבה ויראה] וזה בחי' דוד אם לא שויתי ודוממתי⁸⁷

ולכאורה זה הפוך מן הנאמר כאן: יהודה, שהיא בחינת הודאה, נעלית מראובן, שמעון ולוי, שהם בחינת סגול. אך באמת אין כאן קושי כלל: הודאה נמוכה מאהבה ויראה, אבל ההודאה של יהודה היא בחינת ביטול שלמעלה מאהבה ויראה. וזוהי בחינת דוד: "אם לא שויתי ודוממתי" [נפשי],

התשובה היא שהודאה רגילה אכן נמוכה מאהבה ויראה, אבל ההודאה של יהודה היא ביטול שלמעלה מהן. וזוהי בחינת דוד: "אם לא שויתי ודוממתי" [נפשי].

וכמ"ש ואחר האש קול דממה דקה הרי שהדממה והביטול הוא למעלה מהאש שהיא אהבה כי תמן קאתי מלכא^{88.89} אבל גבי אש כתיב לא באש הוי"ה אלא שהאש הוא להוי"ה כמ"ש במ"א.

כפי שנאמר: "ואחר האש קול דממה דקה". מכאן שהדממה והביטול הם למעלה מן האש, שהיא אהבה, כי "תמן קאתי מלכא"; ואילו על האש נאמר: "לא באש הוי"ה" — אלא שהאש היא להוי", כפי שמבואר במקום אחר.

כאשר ה' התגלה לאלהיו, הוא לא היה "באש" אלא כ"קול דממה דקה", שעליו נאמר בתיקוני זוהר "תמן קאתי מלכא". הדממה והביטול גבוהים אפוא מן האש, שהיא אהבה; האש פונה אל הוי", אך הוא אינו נמצא בה.

ועוד דזהו שאמר כאן יהודה אתה שיהיה יהודה בבחי' אתה דהיינו בבחי' גילוי כו' ולפעמים אינו בגילוי כ"א רק בהעלם ואז היא הודאה שלמטה מאהוי"ר [מאהבה ויראה]. אבל כשההודאה בבחי' גילוי זהו בחי' ביטול ממש⁹⁰:

יתרה מזו, זהו הנאמר כאן: "יהודה אתה" — שיהודה יהיה בבחינת "אתה", כלומר, בבחינת גילוי וכו'. לפעמים הדבר אינו בגילוי אלא בהעלם בלבד, ואז זו הודאה הנמוכה מאהבה ויראה. אבל כשההודאה היא בגילוי, זוהי בחינת ביטול ממש.

תשובה נוספת: "יהודה אתה" פירושו הודאה שהיא בגילוי. כשההודאה נותרת בהעלם, זו המדרגה הנמוכה, שמתחת לאהבה ויראה; כשהיא בגילוי, זהו ביטול ממש.

קטע 7 • 131-14

”ידך בעורף אויביך”

13 והנה עייז ידך בעורף אויביך.⁹¹ אויביך הם עניני העולם וצרכי הגוף הגשמי. הגם שאדם צריך להם

מ”מ צריכין להיות בבחי' עורף ולא פנים

והנה, בעקבות זאת מתקיים ”ידך בעורף אויביך”. ”אויביך” הם ענייני העולם וצרכי הגוף הגשמי. אף שאדם זקוק להם, מכל מקום עליהם להיות בבחינת עורף ולא בבחינת פנים.

הודאתו של יהודה בתפילה נותנת לאדם את הכוח להמשיך במילות הפסוק: ”ידך בעורף אויביך”. ”האויבים” הם ענייני העולם וצרכי הגוף: אדם זקוק להם, אך עליו לעסוק בהם, כביכול, בעורפו ולא בפניו.

(בחי' פנים היינו שעושה הדבר בלב ונפש ובחי' עורף היינו בחי' אחוריים כמאן דשדי בתר כתפי

[כתפיה]⁹² בעי”כ [בעל כרחך] וכאלו כפאו וכו’).^{93, 94}

(בחינת פנים פירושה שהוא עושה את הדבר בלב ובנפש, ובחינת עורף פירושה בחינת אחוריים, כמו מי שמשליך

[דבר-מה] מאחורי כתפו בעל כורחו, ”וכאלו כפאו” וכו’).

לעשות דבר ”בפנים” פירושו לעשותו בלב ובנפש; לעשותו ”בעורף” פירושו להפנות אליו את הגב ולעשותו בעל כורחו, כמו אדם שמשליך דבר מעבר לכתפו, כאילו כפו אותו. הביטוי ”וכאלו כפאו” ממשיך את לשון הגמרא (נדרים 20b), המתארת את האדם כאילו שד כפה אותו; הדברים נאמרו על מעשה גופני הנעשה בלי לחפש את הנאתו.

וידך הוא בעורף אויביך א”ת [אל תקרי] ידך אלא יודיך^{95, 96} והוא בחי' ידך ממש כי ימינך פשוטה לקבל

שבים

ו”ידך” היא בעורף אויביך: אל תקרא ”ידך” אלא ”יודיך”. זוהי בחינת ”ידך” ממש, שכן ”כי ימינך פשוטה לקבל שבים”.

קריאת ”ידך” כ”יודיך”, כלומר ”היודים שלך”, מפנה את המילה אל ידו של ה' עצמו, יד ימין, שעליה נאמר בתפילת נעילה של יום הכיפורים: ”כי ימינך פשוטה לקבל שבים”.

הוא בחי' ימין וחסד שנתפשט למטה מטה וכענין וירא ישראל את ה' הגדולה⁹⁷ אשר עשה ה' במצרים

זוהי בחינת ימין וחסד, המתפשטת מטה מטה, בדומה לענין ”וירא ישראל את ה' הגדולה אשר עשה ה' במצרים”.

זוהי בחינת הימין, חסדו של ה' המגיע עד למקומות הנמוכים ביותר, כמו ”היד הגדולה” שישראל ראו במצרים.

כי הנה הירידה הגדולה הזאת שהוא בבחי' אחוריים וכאלו כפאו. מי גרם להמשיך את האדם להיות מוכרח לזה ודאי מאת ה' ומידו היתה זאת כדי לאתהפכא חשוכא לנהורא שיתפלל בכח האכילה וכו' וכיוצא בזה

הרי ירידה גדולה זו, שהיא בבחינת אחוריים וכאלו כפאו — מי גרם לאדם להימשך למצב שבו הוא מוכרח לכך? ודאי שהדבר בא מאת ה' ומידו, כדי להפוך חושך לאור: שיתפלל בכוח האכילה וכו', וכיוצא בזה.

הירידה הגדולה של אדם אל צרכי העולם, הנעשית כביכול מתוך כפייה, באה גם היא מיד ה': ה' עצמו הביא את האדם למצב שבו הוא נזקק לדברים האלה, כדי להפוך את החושך לאור; למשל, כדי שיתפלל בכוח שהוא שואב מן האכילה.

רק שצריך שלא יומשך בבחי' פנימיות אלא בבחי' עורף ובחינת עורף זה יוכלל בבחי' ירך יודיך.

רק שלא יימשך [אליהם] בבחינת פנימיות, אלא בבחינת עורף; ובחינת עורף זו תיכלל בבחינת "ידך", "יודיך".

התנאי הוא שהאדם לא יימשך אל עניינים אלה בפנימיותו, אלא יעסוק בהם רק בבחינת "עורף". אז גם בחינת "עורף" נכללת בידו של ה'; בבחינת "יודיך".

14 והוא בחי' ירך של יהודה כו' לפי שהוא בחי' הודאה וביטול בבחי' סוכי"ע⁹⁸ השוה ומשוה כו' גם חשך לא יחשיך וכחשיכה כאורה⁹⁹ גשמיות ורוחניות שוין

וזוהי בחינת "ידך" של יהודה וכו', שכן זו בחינת הודאה וביטול בבחינת סוכי"ע כל עלמין, "השוה ומשוה" וכו': גם חשך לא יחשיך ו"כחשיכה כאורה" — הגשמיות והרוחניות שוות.

"ידו" של יהודה היא ההודאה והביטול שלו בבחינת סוכי"ע כל עלמין, שלגביו הכול שווה. שם "גם חשך לא יחשיך" ו"כחשיכה כאורה", והגשמיות והרוחניות זהות.

שהרי כולם בחי' [בחכמה] עשית שהחכמה היא עשיה גשמיות וא"כ גם האכילה ושאר ענינים הגשמיים הם לפניו ית' כמו רוחניות של חכמה מאחר שגם החכמה היא גשמיות וכו'.

שהרי "כולם בחי' עשית" — כלומר, חכמה היא בחינת עשיה, בחינה גשמית. ואם כן, גם האכילה ושאר העניינים הגשמיים הם לפניו יתברך כמו הרוחניות שבחכמה, שהרי גם החכמה היא גשמיות וכו'.

"כולם בחי' עשית" מתפרש כך שגם חכמה אינה אלא בחינת "עשיה", דבר גשמי, ביחס לה'. ואם כן, גם האכילה ושאר העניינים הגשמיים הם לפניו כמו הרוחניות שבחכמה.

וזאת היא מעלת יהודה אתה היינו בחי' הודאה בגילוי שבתפלה שתהי' [שתהיה] ירך בעורף אויביך בשעה שעוסק בעורף אויביך

וזוהי מעלתו של "יהודה אתה", כלומר, בחינת הודאה גלויה בתפילה: "ידך בעורף אויביך", בשעה שהוא עוסק ב"עורף אויביך",

זו מעלתו של "יהודה אתה" — הודאה גלויה בתפילה, שבכוחה להניח את "ידך" ב"עורף אויביך" גם בשעה שהאדם עוסק בענייני העולם.

ואזי חולפת ועוברת ממנו האהבה מ"מ נשאר רשימו וכו' אך היינו דוקא בבחי' עורף ולא פנים:¹⁰⁰

ואזי, אף שהאהבה חולפת ועוברת ממנו, מכל מקום נשאר ממנה רשימו (רושם) וכו'. אך הדבר נכון דווקא בבחינת עורף, ולא בבחינת פנים.

ואז, אף שהאהבה שהאדם חש בתפילה דועכת, נשאר ממנה רשימו (רושם). הדבר אפשרי רק כאשר עוסקים בענייני העולם "בעורף", ולא "בפנים".

קטע 8 • 151

"ישתחוו לך בני אביך"

15 אך עיקר הגורם לכל מעלת בחי' זו להיות יהודה אתה והגורם להיות יודוך אחיך ע"ז נאמר ישתחוו לך בני אביך

אך הגורם העיקרי לכל מעלתה של בחינה זו — לכך שתקיים בחינת "יהודה אתה" ולכך ש"יודוך אחיך" — הוא הנאמר: "ישתחוו לך בני אביך".

הסיבה השורשית הן ל"יהודה אתה" והן ל"יודוך אחיך" מופיעה במילות הסיום של אותו פסוק: "ישתחוו לך בני אביך".

כי הנה ההשתחוואה¹⁰¹ הוא בחי' המשכה וזהו ענין ההשתחוואו' [ההשתחוואות] שבשמ"ע [שבשמונה עשרה] שהן הן המשכות (ע' [עיינ] ר"פ¹⁰² וישב והנה השמש וכו' משתחווי [לי])

הנה, השתחוואה היא בחינת המשכה, וזהו ענין ההשתחוואות בתפילת שמונה עשרה, שהן עצמן המשכות (ראו תחילת פרשת וישב, "והנה השמש וכו' משתחוי' ליי").

השתחוואה היא המשכה, ולכן ההשתחוואות בתפילת שמונה עשרה ממשיכות מלמעלה. הסוגריים מפנים לתחילת פרשת וישב, שם מסביר אדמו"ר הזקן, על חלום יוסף שבו השמש והירח משתחווי לו (28c), שלהשתחוואה יש שני צדדים: ביטול והמשכה — האדם מרכין את ראשו כדי להמשיך כלפי מטה — כפי שקורה בהשתחוואה באמירת "ברוך אתה" בתפילת שמונה עשרה.

ובחי' אביך היינו בחי' כרחם אב על בנים¹⁰³ אבינו אב הרחמן שהרחמנות הוא בחי' אב ותולדות הרחמנות הוא בחי' צדקה וחסד להחיו' רוח שפלים¹⁰⁴ שכל העושה חסד במדה"ר [במדות הרחמים] לרחם על עניים ויתומים ה"ז [הרי זה] בבחי' בני אביך.

ובחינת "אביך" היא בחינת "כרחם אב על בנים", "אבינו אב הרחמן", שכן הרחמים הם בחינת אב, ותולדות הרחמים הן בחינת צדקה וחסד, שנועדו "להחיו" רוח שפלים. מי שעושה חסד מתוך מידת הרחמים ומרחם על עניים ויתומים, הוא בבחינת "בני אביך".

"אביך" הוא רחמי ה', ככתוב: "כרחם אב על בנים". מן הרחמים נולדים צדקה וחסד, ולכן מי שעוזר לעניים וליתומים מתוך רחמים הוא אחד מ"בני אביך".

גם בחי' אביך היא התורה דאורייתא מחכמה נפקת¹⁰⁵ שהוא בחי' אב וכמ"ש שמע בני מוסר אביך¹⁰⁶ זו תושב"כ [תורה שבכתב]¹⁰⁷ וכו' ובני אביך הם העוסקים בתורה

גם בחינת "אביך" היא התורה, שהרי "דאורייתא מחכמה נפקת", וחכמה היא בחינת "אב"; וכמו שכתוב: "שמע בני מוסר אביך" — זו התורה שבכתב וכו'. ו"בני אביך" הם העוסקים בתורה.

"אביך" הוא גם התורה, שמקורה בחכמה, המכונה "אב"; ו"מוסר אביך" היא התורה שבכתב. לכן גם לומדי התורה הם "בני אביך".

וזהו וישתחוו לך בני אביך¹⁰⁸ שבני אביך הם העוסקים בתורה ובגמ"ח [ובגמילות חסדים] הם הם ישתחוו לך

וזהו "וישתחוו לך בני אביך": "בני אביך", העוסקים בתורה ובגמילות חסדים, הם אלה ש"ישתחוו לך".

אלה שלומדים תורה ועוסקים בגמילות חסדים הם שמשתחוים לך: מאחר שהשתחוואה היא המשכה, הם ממשיכים את הביטול של יהודה.

וימשיכו אותך להיות נעוץ תחב"ס [תחלתן בסופן] שהתורה והגמ"ח [והגמילות חסדים] הם הנותנים כח בנפש לעורר את האוי"ר [האהבה ויראה] עד שתהיי [שתהיה] בחי' הודאה וביטול ועיי' כן יודוך אחיך להיות יהודה אתה כנ"ל:

והם ממשיכים אותך באופן של "נעוץ תחב"ס", שכן התורה וגמילות החסדים הן שנותנות כוח בנפש לעורר אהבה ויראה, עד שתהיה בחינת הודאה וביטול; ועל ידי כך "יודוך אחיך", ותתקיים בחינת "יהודה אתה", כפי שהוסבר לעיל.

הם ממשיכים זאת באופן של "נעוץ תחב"ס": התורה והחסד נותנים לנפש כוח לעורר אהבה ויראה, עד שהן מגיעות להודאה ולביטול. באמצעות "יודוך אחיך", וההודאה של יהודה מתגלה כ"יהודה אתה".

בעבודה

לפני תפילת שמונה עשרה, יש לעסוק בפסוקי דזמרה, בקריאת שמע ובברכותיה, להתבונן בגדולת ה' עד שהידיעה נעשית לאהבה וליראה מורגשות, ולהפנים את התורה; לאחר מכן, בתפילת שמונה עשרה, יש להשתחוות בביטול אמיתי, כאילו המלך עומד לפניך. אחר כך יש לעסוק באכילה ובצורכי העולם רק "בעורף", בלי לתת להם את הלב, כדי שרושם התפילה יישאר; ולחזק את כל התהליך באמצעות לימוד התורה וגמילות חסדים.

שאלות לשיחה

1. מדוע הידיעה שה' קיים אינה מולידה כשלעצמה אהבה, ומה הופך את הידיעה ל"יראייה"?
2. באיזה מובן כל אדם הוא בעל תשובה, גם אם לא חטא?
3. כיצד ראובן, שמעון ולוי מקבילים לחלקים בתפילת שחרית, ומדוע הם צריכים להקדים את תפילת שמונה עשרה?
4. כיצד המאמר מבחין בין ההודאה שלמטה מאהבה ויראה לבין ההודאה של יהודה שלמעלה מהן?
5. מה פירוש לעסוק בצורכי העולם "בעורף" ולא עם הפנים, ומה נשאר מן התפילה כשעושים זאת?

הערות

פסקה 1

1 יהודה אתה

ההערה מתארכת את המאמר לשנת 5566 (1805-06), ומפנה להערה 7 ברשימת המאמרים שבכרך. תעתיק נוסף של המאמר, שרשם רבי משה, בנו של אדמו"ר חזקוני, נדפס בכרך הראשון.

הערת קה"ת

המאמר הוא משנת תקס"ו — ראה ברשימת המאמרים בסה"מ שם הערה 7. ובכת"י 2067 יא, ב נרשם: פי ויחי תקס"ז. ובכרך 2223 נה, א: שנת תקס"ז לפ"ק בלאדי. הנחת ר' משה בן אדה"ז בסה"מ תקס"ו ח"א. ראה לעיל בציונים לכ"ק אדמו"ר ז"ע. הגהות וביאורי וקיצורי הצ"צ אוה"ת בראשית כרך ה תתקצו, א ואילך. תתרה, ב. כרך ו תתשלח. ד"ה זה: ראה בסה"מ תרפ"ח. בסה"מ חורף תשל"ח (נדפס בלקו"ש ח"כ ע' 347). וראה שם בסיום המאמר הרמז בזה שהתחלת הסדרה בתור"א היא בהפסוק יהודא אתה. ד"ה יהודא אתה תשמ"ו. ד"ה יהודא אתה במאמרי אדה"א בראשית ע' תצו וע' תקל מיוסדים על מאמר זה. ראה סה"מ פר"ת ע' ריו.

2 יהודה אתה יודוך אחיך

ברכתו של יעקב ליהודה: "יהודה אתה יודוך אחיך, ידך בעורף אויבך, ישתחוו לך בני אביך". המאמר כולו מבאר פסוק זה, ביטוי אחר ביטוי.

Genesis 49:8 בראשית מ"ט:ח

יהודה אתה יודוך אחיך ידך בעורף אויבך ישתחוו לך בני אביך:
Judah, thee shall thy brethren praise; Thy hand shall be on
the neck of thine enemies; Thy father's sons shall bow down
before thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית מט, ח.

3 הנה יהודה נקי

ההערה מפנה לעמוד זה בקשר לשם יהודה ולהודאה.

הערת קה"ת

ראה במילואים ליהל אור ע' תרלד. ועיין מענין הודאה בסידור בד"ה מזמור לתודה. ובדרוש ל"ג בעומר. וראה גם בלקו"ת פי עקב בדרוש ברהמ"ז בענין ברכת הארץ שמתחלת בהודאה נודה לך. ובלקו"ת שיחות לפי וישב ח"ו ע' 195 הערה 77.

4 הפעם אודה

בעת לידתו של יהודה אמרה לאה: "הפעם אודה את ה'", ועל כן קראה לו יהודה. בפשט, משמעות המילה היא הודיה; המאמר מפרש את "אודה" מלשון הודאה, ואת "הפעם" כהודאה שעדיין קשורה לזמן.

Genesis 29:35 בראשית כ"ט:ל"ה

ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם אודה את-ה' עלי-כן קראָה שְׁמוֹ יְהוּדָה ותעמד מלדת:

And she conceived again, and bore a son; and she said: 'This time will I praise the L-RD.' Therefore she called his name
Judah; and she left off bearing

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כט, לה.

5 מודים אנחנו לך

ברכת ההודאה שכתפילת העמידה פותחת במילים "מודים אנחנו לך". היא מובאת כהודאה שכל נשמה יהודית מבטאת.

Weekday Siddur Chabad, Shacharit, The Amidah 29 סידור חב"ד לימות החול, שחרית, עמידה כ"ט

6 שו"ה נקי הפעם — חוצב

על פי ההערה, כתב היד הזה אינו כולל את המילה המסומנת כאן, "חוצב", ולכן הנוסח הוא "במקור נשמתיים".

הערת קה"ת

בכרך 633 ליתא תי' זו.

7 ככה יעשה איוב

איוב הקריב עולות עבור ילדיו לאחר סעודותיהם: "כה יעשה איוב כל הימים". הפועל בצורת עתיד, הפותח באות יו"ד, מתאר נוהג מתמשך, וכך נקראת כאן הוי"ד שבשם יהודה.

Job 1:5 איוב א':ה'

וַיְהִי כִּי הִקִּיפוּ יָמֵי הַמַּשָּׁתָה וַיִּשְׁלַח אִיּוֹב וַיְקַדְּשֵׁם וַהֲשִׁיבֵם בִּבְקָר וְהִעֲלָה עֹלֹת מִסֶּפֶר כָּל־כִּי אָמַר אִיּוֹב אֱלֹהִי חָטְאוּ בְּנֵי וַיִּבְרְכוּ אֱלֹקִים בְּלִבָּבָם כִּכָּה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב כָּל־הַיָּמִים:

And it was so, when the days of their feasting were gone about, that Job sent and sanctified them, and rose up early in the morning, and offered burnt-offerings according to the number of them all; for Job said: 'It may be that my sons have sinned, and blasphemed G-d in their hearts.' Thus did Job continually

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב א, ה.

8 שו"ה יהודה — ויהי פי

במקום "ומשמעות", כתב היד הזה גורס "[ומשמעות", ופותח סוגריים כדי שהביאור למילה יופיע כהערת סוגריים.

הערת קה"ת

בכרך 414: [פי].

9 (ובנחמ"י יא) נכתב יהודה בסגול

אותו פסוק בנחמיה מובא גם שם.

הערת קה"ת

וכ"ה בשערי אורה כ, ב. מצוין לפסוק זה. אבל במאמרי אדה"א בראשית ע' תצו ובעוד מקומות (ראה במ"מ לאדה"א שם) מצויין: "בד"ה תי' יהודה בחולם". ע"ש. להעיר שבהנחת ר' משה בן אדה"ז בסה"מ תקס"ו ע' רה ליתא כל הענין.

10 שו"ה ההוה — נכתב בתוס' . . הדל"ת

על פי ההערה, שני כתבי היד האלה אינם כוללים את המילים המסומנות, מ"בתוספת" ועד "תחת הדל"ת", בסוף הביאור לשם.

הערת קה"ת

בכרך 414. 633 ליתא.

11 (ובנחמיי י"א) נכתב יהודה בסגול תחת הדל"ת

כאן כתב היד הזה גורס "בתוספת ה"א: יהודה", ולא את ההערה על הכתיב בנחמיה.

הערת קה"ת

בבז' 1824: בתוסף ה' יהודה. וכ"ה במאמרי אדה"א בראשית ע' תצו ושם "והוא מ"ש בדי"ה תיבת יהודה בחולם על הוי"ו". וראה בהנסמן לשם.

12 שו"ה אודה — הם הגורמים לבחי

נכתב היד הזה נאמר "הם ממשיכים" במקום "[שהם עצמם] הגורמים".

הערת קה"ת

בבז' 633: הם ממשיכים בחי.

13 שו"ה הגורמים — לבחי

כתב היד הזה אינו כולל כאן את המילים "בחינת", וגורס "הגורמים להודאה זו".

הערת קה"ת

בבז' 414 ליתא.

14 שו"ה יהודה

כתב היד הזה מציב סוגריים סוגרים אחרי המילה "יהודה", ובכך מסיים את הערת הסוגריים שנפתחת ב"[המשמעות" (הערה 45:7).

הערת קה"ת

בבז' 414: יהודה].

15 ראובן . . האהבה

מאמר משנת 5688 הפותח באותן מילים, שאליו מפנה ההערה בהקשר של ראובן, ראייה ואהבה.

הערת קה"ת

ראה ד"ה יהודה אתה תרפ"ח. ספר המאמרים תש"ח ע' 155.

16 פני ארי אל הימין

בחזון המרכבה של יחזקאל, לכל אחת מהחיות היה "פני אריה אל הימין". המאמר קושר בין אריה לראייה ובין שניהם לצד ימין.

Ezekiel 1:10 יחזקאל א"י

וְדָמוֹת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי אֲרִיָּה אֶל־הַיָּמִין לְאַרְבַּעַתָּם וּפְנֵי־שׁוֹר מִהַשְׂמָאוֹל לְאַרְבַּעַתָּם וּפְנֵי־נֶשֶׁךְ לְאַרְבַּעַתָּם:

As for the likeness of their faces, they had the face of a man; and they four had the face of a lion on the right side; and they four had the face of an ox on the left side; they four had also the face of an eagle

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יחזקאל א, י.

17 בתיקון 70, כפי שמצוין בהערת קה"ת, נאמר בתיקוני זהר ש"אריה", כלומר אריה, הוא "ראיה", כלומר ראייה: בהיפוך אותיות אריה מתקבלת ראיה. הדברים ממוקמים בצד ימין, צד החסד, ומובא הפסוק "פני אריה אל הימין".

Tikkunei Zohar 122a:7 תיקוני זוהר קכ"ב א"ז:

אֲרִיָּה דָא רָאִיָּה, וְאִתְמַר בָּקָה (יחזקאל א י) וּפְנֵי אֲרִיָּה אֶל הַיָּמִין לְאַרְבַּעַתָּם, כְּכֹל אֲתֵר אֲרַבְעָתָם דָּא יְהוּ"ה, אֲרַבְעָ אֲתוּן דִּילִיָּה דְשִׁלְטִין עַל כָּלָא, וְהַפּוֹךְ אֲרִיָּה וְתִשְׁכַּח לָקָה רָאִיָּה, וְאִיָּהוּ לִימִינָא דְחֶסֶד, דְּאִיָּהוּ יוֹמָא דְקִמְאָה, דְּתַמָּן אִי (נ"א י) אֹר, רָאוּבֵן דְּאִיָּהוּ לִימִינָא עַל שְׁמִיָּה אֲתִקְרִי אֹר בֶּן, שְׁמִיעָה לְשִׁמְאֵלָא, וְעַלִּיָּה אֲתִמַּר (שם) וּפְנֵי שׁוֹר

מִהַשְׂמָאוֹל, נֶשֶׁךְ רִיחָא בְּאִמְצָעִיתָא, עַלִּיָּה אֲתִמַּר (משלי ל ד) מִי אֶסְפֵּךְ רוּחַ בְּחִפְזִי, דְּאִינוּן תְּרִין גּוֹבִינֵן דְּחוּטְמָא, פִּימָא דְבוּרָא, דָּא אָדָם ...

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

18 אריה אותיות ראייה

המילים כאן מצטטות את Tikkunei Zohar, Tikkun 70 • 121b:1. הקטע מופיע למטה.

Tikkunei Zohar, Tikkun 70 • 121b:1 תקו"ז תיקון ע

... נא ראה מה שכתב על זה ר' יוסף בן גיקיטיליא בהקדמת שערי אורה, ובמה שכתב בעל החנוך בהקדמתו לפירוש התורה, והאלקי ר' מנחם מריקנאטי ז"ל בפרשת ויחי בפסוק בן פורת יוסף, ובמה שכתב ר' יהודה חייט בפירוש מערכת האלקות (ד, לד), וזה לשונו, סוף דבר כל מקום שתראה שידברו בענין הספירות, דברים שאין ראוי לאמרם בבורא יתברך, כגון שעור וקומה והדומים להם, הכל נאמר על הספירות, וכשתראה שידברו על דרך שבח והודאה הכל נאמר על הבורא שבתוכו, וכן בחוצה לה, כי אין דבר שיגבילהו, ועל כן אין לומר בבורא ...

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה תי"ז תי"ע.

19 דגל מחנה ראובן תימנה

"דגל מחנה ראובן תימנה". הדרום הוא צד ימין, בהתאם לאריה שבימין.

Numbers 2:10 במדבר ב"י

דָּגֵל מַחֲנֵה רְאוּבֵן תִּימְנָה לְצַבָּאתָם וְנָשִׂיא לְבְנֵי רְאוּבֵן אֶל־יִצְחָר: שְׂדֵיאוֹר:

On the south side shall be the standard of the camp of Reuben according to their hosts; the prince of the children of Reuben being Elizur the son of Shedeur

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Zohar III, 118b זח"ג קיח, ב

הערת קה"ת

במדבר ב, י. ראה זח"ג קיח, ב.

20 כבכורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם

"כבכורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם". ראייתו של ה' את ישראל היא מבט של חיבה, ומכאן שראייה מבטאת קרבה מתוך אהבה.

Hosea 9:10 הושע ט"י

כַּעֲנָבִים בְּמִדְבַּר מִצְרָאִי יִשְׂרָאֵל כְּכֹרֶה בְּתֹאנָה בְּרֹאשִׁיתָה רְאִיתִי אֲבוֹתֵיכֶם הֵמָּה בָּאוּ בַעַל־פְּעוֹר וַיִּנָּזְרוּ לְבִשְׁתׁ וַיְהִי שְׁקוּצִים כְּאֹהֲבָם:

I found Israel like grapes in the wilderness, I saw your fathers as the first-ripe in the fig-tree at her first season; But so soon as they came to Baal-peor, They separated themselves unto the shameful thing, And became detestable like that which they loved

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

הושע ט, י. ראה באוה"ת ויחי תתקצח, א.

times ten thousand stood before him; The judgment was set,
And the books were opened

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דניאל ז, י.

26 יחיד חי העולמים מלך

מתוך פסוקי דזמרה שבתפילת שחרית. הוא מסכם את ההתבוננות: ה' הוא
"חי העולמים", ובכל זאת הוא "יחיד".

Weekday Siddur Chabad, Shacharit, Pesukei Dezimra 2
חב"ד לימות החול, שחרית, פסוקי דזמרה ב'

27 הערת קה"ת מפנה לזוהר, Miketz 9:136 למילים האלה.

Zohar, Miketz 9:136 ספר זוהר, מקץ ט':קל"ו

28 בנוסח עין יעקב של התלמוד (ברכות סג ע"א): "גנבא אפום מחתרתא
רחמנא קרי". אפילו גנב יודע את ה', אך הידיעה אינה עוצרת בעדו, ומכאן
שידיעה לבדה אינה מספיקה.

Ein Yaakov, Berakhot 9:54 עין יעקב, ברכות ט':נ"ד

גמי וכל כך למה לפי שאין עונין במקדש אמן ומנין שאין עונין אמר
במקדש שנא קומו ברכו את ה' אלקיכם מן העולם ועד העולם ואומר
ויברכו את שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה. יכול כל הברכות
כלן תהא להן תהלה אחת ת"ל ומרומם על כל ברכה ותהלה. על כל
ברכה וברכה תן לו תהלה: והתקינו שיהא אדם שואל בשלום חבירו
וכו'. מאי ואומר וכי תימא מלאך הוא דקאמר ליה לגדעון ת"ש אל תבוז כי
זקנה אמך ואומר עת ...

Daat (Public Domain)

29 הערת קה"ת מפנה לזוהר, Psalms 84:3 למילים האלה.

Psalms 84:3 תהילים פ"ד ג'

נִכְסְפָה וְגַם-כִּפְלֵתָה נַפְשִׁי לְחִצְרוֹת ה' לְבִי וּבִשְׂרִי יִרְנְנוּ אֶל אֱלֹהֵי:

My soul yearneth, yea, even pineth for the courts of the
L-RD; my heart and my flesh sing for joy unto the living G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 3

30 ואמתות שם יחיד הוא שהוא לבדו הוא

בשני כתבי-יד האלה חסרות המילים "ואמתות שם יחיד הוא שהוא לבדו
הוא".

הערת קה"ת

בבז' 414. 633 ליתא.

31 ואמתות שם יחיד . . וענין אחד

זהו המאמר על "וארא אל אברהם", שאליו מפנות גם מילות הסוגריים
בפסוקה זו. שם שואל אדמור"ר הזקן מדוע נאמר בקריאת שמע "אחד" ולא
"יחיד": ה' בעצמותו הוא יחיד ובודד, ואילו "אחד" פירושו שהוא אחד
בשבעת הרקיעים, בארץ ובארבע רוחות העולם; כולם בטלים לאור ה'
שבחכם. את "לך ה' הגדולה וכו'" הוא מפרש כמלמד שגם הגדולה
והגבורה בטלות לפניו.

הערת קה"ת

ראה לקמן נה, ב. ובמאמרי אדה"א בראשית ע' תק.

21 מתניה מתואר שם כמי ש"יודה בתפלה", כאשר אותיות יהודה מנוקדות
כפועל. הדבר תומך בקריאת השם כביטוי להודאה מתמשכת.

Nehemiah 11:17 נחמיה י"א:י"ז

וּמִתְנִיָּה בֶן־מִיכָא בֶן־זַבְדִּי בֶן־אַסָּף רֹאשׁ הַתְּחֵלָה יְהוּדָה לַתְּפִלָּה וּבִקְבָקְיָה
מְשֻׁנָּה מֵאַחֲרָיו וְעַבְדָּא בֶן־שְׁמוּעַ בֶּן־גָּלָל בֶּן־יְדוּתָן (יִדִּיתוּן):

and Mattaniah the son of Mica, the son of Zabdi, the son of
Asaph, who was the chief to begin the thanksgiving in
prayer, and Bakbukiah, the second among his brethren; and
Abda the son of Shammua, the son of Galal, the son of
Jeduthun

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 2

22 כי ראה ה' וגוי כי עתה

דבריה של לאה בעת לידת ראובן: "כי ראה ה' בעניי כי עתה יאהבני אישי".
בפסוק, לאה, שהייתה אהובה פחות מרחל, מקווה שיעקב יאהב אותה כעת;
המאמר רואה ב"ראייתו" של ה' את שורש האהבה.

Genesis 29:32 בראשית כ"ט:ל"ב

וַתֵּהָרֵא לָאָה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי־רָאָה ה' בְּעֲנִי כִי
עָתָה יֵאָהֲבֵנִי אִישִׁי:

And Leah conceived, and bore a son, and she called his
name Reuben; for she said: 'Because the L-RD hath looked
'upon my affliction; for now my husband will love me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כט, לב. ראה באוה"ת ויחי תתקצח, א.

23 גנבא אפום מחתרתא

שם מובא ביאור לאמרה על הגנב בפתח המחתרת.

Berakhot 63a ברכות ס"ג א

הערת קה"ת

ברכות סג, א — ע"פ גי' העין יעקב. וראה במאמרי אדה"א בראשית ע' תצט
הביאור.

24 מלכותך מלכות כל עולמים

"מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור". המאמר מעמיד
פסוק זה, הנאמר מדי יום ב"אשרי", במרכז ההתבוננות שהופכת ידיעה
לראייה.

Psalms 145:13 תהילים קמ"ה:י"ג

מְלִכּוּתְךָ מְלִכּוּת כָּל־עֲלָמִים וּמִשְׁלֶתְךָ בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר:

Thy kingdom is a kingdom for all ages, And Thy dominion
.endureth throughout all generations

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

25 אלף אלפים ורבו רבבן

חזונו של דניאל על בית הדין של מעלה: "אלף אלפים ישמשוניה ורבו רבבן
קדמוהי יקומו". כאן הוא מציין את ההמונים העצומים הנתונים תחת
מלכותו של ה'.

Daniel 7:10 דניאל ז':י'

נְהַר דִּי־נִיּוֹר נִגַּד וְנִפְק מִן־קִדְמוּהִי אֶלְף אֶלְפִין יִשְׁמְשׁוּנָה וְרַבּוּ רַבְבָּן
קִדְמוּהִי יְקוּמוּן דִּינָא יְתַב וְסַפְרִין פְּתִיחוּ:

A fiery stream issued And came forth from before him;
thousand thousands ministered unto him, And ten thousand

A man is in duty bound to utter a benediction for the bad even as he utters one for the good ; as it is said, "And thou shalt love the L-rd thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might" (Deut. vi. 5) — "with all thy heart," i.e. with thy two impulses, with the good and the evil impulse ; "with all thy soul," i.e. even if He take thy soul; ... "with all thy might," i.e. with all thy wealth. Another

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, ה. ברכות נד, א.

36 שו"ה האהבה — כי התשובה . . במי שיש בידו

בכתב־יד זה מופיע הנוסח "כי בחינת בעל תשובה אינה" במקום "כי תשובה אינה דווקא", לפני המילים "במי שיש בידו".

הערת קה"ת

בבזך 414: כי בחי' בעל תשובה אינה: במי שיש.

37 כי התשובה אינו דוקא במי שיש בידו עבירות ח"ו

הקטע בבלק מתאר דרגות נעלות יותר של תשובה: חזרה המביאה לאיחוד האותיות ו' וה' שבשם הוי', לאיחוד האור הסובב כל עלמין עם האור הממלא כל עלמין, וכן חזרה נעלית עוד יותר של הה"א העליונה, המושגת באמצעות מסירות נפש ובאמצעות התורה. הדבר מחזק את הנקודה כאן שתשובה היא יותר מתיקון של חטא.

הערת קה"ת

ראה לקוית' בלק עה, ב. שבת שובה סו, ג. לקו"ש ליקוט אלול תשל"ט הערה 12.

38 צרורה בצרור החיים

ברכתה של אביגיל לדוד, שנפשו תהיה "צרורה בצרור החיים את ה' אלקיך". כאן מתואר מצב הנשמה במקורה, קודם ירידתה.

I Samuel 25:29 שמואל א כ"ה:כ"ט

וְיָקָם אָדָם לְרִדְקָה וּלְבָקֵשׁ אֶת־נַפְשׁוֹ וְהִיָּתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנָי צְרוּרָה בְּצִרוֹר הַחַיִּים אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ וְאֵת נַפְשׁ אֲבִיךָ יִמְלְעֶנָּה בְּתוֹךְ כַּף הַקֶּלַע:

And though man be risen up to pursue thee, and to seek thy soul, yet the soul of my lord shall be bound in the bundle of life with the L-RD thy G-d; and the souls of thine enemies, them shall he sling out, as from the hollow of a sling

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ע"פ שמואל-א כה, כט.

39 שו"ה בהתלבשותה — זמן ומקום

בכתב־יד זה מופיע הנוסח "מקום וזמן" במקום "זמן ומקום".

הערת קה"ת

בבזך 414: מקום וזמן.

40 ויצעקו אל ה' בצר להם

הזמזומ על הניצלים מן המצוקה: "ויצעקו אל ה' בצר להם, ממצוקותיהם יצילים". המילה צר, שפירושה מצוקה או צרות, נעשית כאן לתיאור הצרתה של הנשמה בגוף.

Psalms 107:6 תהילים ק"ז:

וַיִּצְעֲקוּ אֲלֵה־יָ בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹתֵיהֶם יִצְּלִי־לָם:

Then they cried unto the L-RD in their trouble, And He delivered them out of their distresses

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

32 נכספה וגם כלתה נפשי

בעל התהלים משתוקק לבית המקדש: "נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה". הפסוק מתאר את האהבה שהתבוננות מולידה.

Psalms 84:3 תהילים פ"ד:ג'

נִכְסְפָה וְגַם־כָּלְתָה נַפְשִׁי לְחִצְרוֹת ה' לִבִּי וּבִשְׁרִי יִרְגְּנוּ אֶל אֱלֹהֵי:

My soul yearneth, yea, even pineth for the courts of the L-RD; my heart and my flesh sing for joy unto the living G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים פד, ג.

33 מי לי בשמים

"מי לי בשמים [בלעדך]? ועמך לא חפצתי בארץ". הפסוק מבטא את הרצון להידיבק בה' עצמו, ולא בשום דבר שבעולמות.

Psalms 73:25 תהילים ע"ג:כ"ה

מִי־לִי בַשָּׁמַיִם וְעִמָּךְ לֹא־חִפְצָתִי בָאָרֶץ:

Whom have I in heaven but Thee? And beside Thee I desire none upon earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים עג, כה.

34 לך ה' הגדולה

ברכת דוד לפני כל הקהל: "לך ה' הגדולה והגבורה... כי כל בשמים ובארץ [שלך]". הדברים נקראים קובעים שהחיות של כל העולמות, הגשמיים והרוחניים, שייכת לה' ובטלה אליו.

I Chronicles 29:11 דברי הימים א כ"ט:יא

לְךָ ה' הַגְּדֹלָה וְהַגְּבוּרָה וְהַתְּפָאֲרָתָה וְהַנִּצָּחַ וְהַהוֹד כִּי־כָל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ ה' הַמִּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכָל לְרֹאשׁ:

Thine, O L-RD, is the greatness, and the power, and the glory, and the victory, and the majesty; for all that is in the heaven and in the earth is Thine; Thine is the kingdom, O L-RD, and Thou art exalted as head above all

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דה"א כט, יא.

פסוקה 4

35 בכל לבבך וארז"ל בשני יצריך

"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך". המילה לבבך היא הבסיס לדרשת חז"ל "בשני יצריך".

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה'

וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּכָל־לִבְּךָ וּכְכָל־נַפְשְׁךָ וּכְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Berakhot 54a:6 ברכות נ"ד א:ו'

חַיִּיב אָדָם לִבְרָה עַל הָרָעָה כְּשֶׁם שֶׁמְבַרֵּךְ עַל הַטּוֹבָה, שְׁנֵאמַר: "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּכָל לִבְּךָ וּגְוִי". "כָּכָל לִבְּךָ" — בְּשֵׁנֵי יִצְרִיךָ, בְּיִצְרָה טוֹב וּבְיִצְרָה רָע. "וּכְכָל נַפְשְׁךָ" — אֲפִילוֹ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ. "וּכְכָל מְאֹדְךָ" — כָּכָל מְמוֹנֶה. דָּבָר אַחֵר: "כָּכָל מְאֹדְךָ" — כָּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לְךָ הָיִי מוֹדֶה לוֹ.

This is at variance with the opinion of R. Abbahu who said : The place which the penitent occupy, the perfectly righteous are unable to occupy ; as it is said, "Peace, peace to him that is far off and to him that is near" — "to him that is far off [from G-d]" first, and then "to him that is near." But R. Johanan can reply : What means "To him that is far off"? To him who was far off from transgression from the first ; and ... what

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

46 במקום שבע"ת כו'

ההערה אומרת שמקור הדברים הובא קודם, ב"22c, שם תורה אור מביא אותם גם כן: בעלי תשובה עומדים למעלה יותר "מפני ש"ואתהפכא חשוכא לנהורא" (כלומר, החושך נהפך לאור). התהפכות זו, שבה הצד שכנגד נכבש והחושך נהפך לאור, היא השמחה שהיא תכלית ביאת משיח.

הערת קה"ת
נסמן לעיל כב, ג.

47 וכדאי' בזהר

הקטע מביא את אותן מילים, שבעלי תשובה "דמשכין ליה בחילא יתיר", ומסביר אותן כמאבק בין הקדושה לצד שכנגדה, שבו הצד שכנגד מתברר ונכלל בקדושה.

הערת קה"ת
ח"א קכט, ב. קצט, ב. ראה לעיל כו, ד. ועוד.

48 דמשכין ליה בחילא יתיר

הזהר (חיי שרה), כפי שמוכח בהערת קה"ת, אומר שצדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד במקום שבו עומדים בעלי תשובה, מפני שהם מתאמצים להתקרב אל המלך "ברעותא דלבא יתיר ובחילא סגיי". המאמר משתמש בכך כדי להסביר מדוע אהבתם מגיעה למדרגה גבוהה יותר.

Zohar, Chayei Sara 16:121-17:127 ספר הזהר, חיי שרה ט"ז:קכ"א-י"ז:קכ"ז

Happy are the penitent who in the space of one day, one hour, nay, one second, can draw near to the Holy One, as near as even the truly righteous in the space of many years. Abraham did not reach that high grade until he was old, as already said. So, too, David, of whom it is written, "and King David was old, he came into days" (I Kings 1, 1). But the penitent immediately finds entrance, and is brought close to ... the Holy One, blessed be He.' R. Jose

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

49 שויה' ונפש הבהמית — ואתהפכא

בכתב יד זה הגרסה היא "להתהפכא" (כדי להפוך), במקום "ואתהפכא" (ונהפך).

הערת קה"ת
בבז' 633: להתהפכא.

תהלים קז, ו.

41 צר לו המקום

בפסוק אומרים בני ציון השבים מן הגלות: "צר לי המקום". המאמר משתמש בביטוי לתיאור כליאתה של הנשמה בגוף.

Isaiah 49:20 ישעיהו מ"ט:כ'

עוד יאמרו באֶזְנוֹךְ בְּנֵי שְׂכָלֶיךָ צָרִילִי הַמָּקוֹם וְשֶׁחִילִי וְאִשְׁכָּה:

The children of thy bereavement Shall yet say in thine ears: 'The place is too strait for me; Give place to me that I may 'dwell

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ע"פ ישעיה' מט, כ. בבז' 633: צר לי המקום.

42 אשר הוצאתי אתכם מא"צ

הפסוק האחרון של קריאת שמע: "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים". מצרים נדרשת כאן מלשון מיצר, הצמצום שממנו הנשמה משתחררת.

Numbers 15:41 במדבר ט"ו:מ"א

אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לְכֶם לְאֱלֹהִים
אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

I am the L-RD your G-d, who brought you out of the land of 'Egypt, to be your G-d: I am the L-RD your G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר טו, מא.

43 שויה' לה' —

בכתב"ד זה נוספה המילה "ממש", כך שהנוסח הוא "האהבה לה' ממש".

הערת קה"ת
בבז' 414 נוסף: ממש.

44 כיתרון האור הבא מן החשך

קהלת: "יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך". חסידות דורשת זאת כעוצמתו המיוחדת של אור היוצא מתוך החושך; כאן מדובר באהבה שנוולדת מריחוקה של הנשמה.

Ecclesiastes 2:13 קהלת ב':י"ג

וַיֵּרְאֵתִי אֲנִי שֵׁשׁ יִתְרוֹן לַחֲכָמָה מִן־הַסִּכְלוּת כִּי־תֵרוֹן הָאֹר מִן־הַחֹשֶׁךְ:

Then I saw that wisdom excelleth folly, as far as light excel-leth darkness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 5

45 במקום שבע"ת

רבי אבהו: "במקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אינם עומדין". המאמר תולה זאת בעוצמתה הגדולה יותר של אהבת הנשמה החוזרת בתשובה.

Berakhot 34b:22-23 ברכות ל"ד ב:כ"ב-כ"ג

וּפְלִיגָא דְרַבִּי אֶבְהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אֶבְהוּ: מָקוֹם שֶׁבְּעָלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִין — צְדִיקִים גְּמוּרִים אֵינָם עוֹמְדִין, שְׁנֵאמַר: "שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק וְלִקְרוֹב". "לְרַחוּק" בְּרִישָׁא, וְהָדָר "לִקְרוֹב". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לֵה: מַאי "לְרַחוּק" — שְׁהִיָּה רַחוּק מְדַבֵּר עֲבִירָה מְעִיקְרָא. וּמַאי "קְרוֹב" — שְׁהִיָּה קְרוֹב לְדַבֵּר עֲבִירָה, וְנִתְרַחַק מִמֶּנּוּ הַשְּׁתָּא.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 7

55 ראובן שהוא ענין בחי' פ' ראשונה שבק"ש

אור התורה מעיר שמהקטע משתמע כי קריאת שמע היא הכנה בלבד לתפילת שמונה עשרה, אף שקריאת שמע היא מצווה מן התורה והיא ייחוד חכמה ובינה, ואילו תפילת שמונה עשרה היא ייחוד תפארת ומלכות. הוא מסביר שם בהרחבה שקריאת שמע מייחדת את חכמה ובינה כדי לקיים את העולמות בלי התחדשות, ואילו ייחוד תפארת ומלכות מוליד נשמות חדשות.

הערת קה"ת

ראה באוה"ת פ' כי תשא ע' איתתפו שמכאן משמע דק"ש הוא רק הכנה לשמ"ע, והרי ק"ש מדאורייתא וגם ייחוד חו"ב ושמ"ע ייחוד ת"ת ומל' ע"ש שמפרש דק"ש הוא ייחוד חו"ב בשביל להחיות העולמות בלי התחדשות, אבל ייחוד ת"ת ומל' הוא להוליד נשמות חדשות ע"ש בארוכה. וראה גם באוה"ת דברים כרך ה ע' ב"ג.

56 פ' ראשונה שבק"ש . . ופ' שני שבק"ש

ההערה מפנה שם לדיון בפרשה הראשונה ובפרשה השנייה של קריאת שמע.

הערת קה"ת

ראה בסה"מ תרל"ג ח"א ע' קמג.

57 ה' שמעתי שמעך יראתי

תפילתו של הנביא חבקוק: "הוי שמעתי שמעך יראתי". שמי"ע, הבאה ממרחק, מעוררת יראה.

Habakkuk 3:2 חבקוק ג'ב'

ה' שִׁמְעָתִי שִׁמְעָה יִרְאָתִי ה' פָּעֲלָה בְּקֶרֶב שָׁנִים חִיָּהוּ בְּקֶרֶב שָׁנִים תוֹדִיעַ בְּרָגְזוֹ רָחֵם תִּזְכּוֹר:

O L-RD, I have heard the report of Thee, and am afraid; O L-RD, revive Thy work in the midst of the years, in the midst of the years make it known; In wrath remember compassion.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

חבקוק ג, ב. ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' תקמה בפ' הפסוק.

58 מי הוא אשר ערב לבו לגשת

המילים מהדהדות את הפסוק שבו ה' מדבר על המושל העתידי של ישראל: "כי מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלי". כאן אדם אומר אותן לעצמו, כדי להכניע את עצמו לפני שהוא ניגש.

Jeremiah 30:21 ירמיהו ל':כ"א

וְהָיָה אֲדִירוֹ מִמֶּנּוּ וּמִשְׁלוֹ מִקֶּרְבוֹ יֵצֵא וְהִקְרַבְתִּיו וְנִגַּשׁ אֵלַי כִּי מִי הוּא־זֶה עֶרַב אֶת־לְבוֹ לְגִשְׁת׀ אֵלַי נְאֻם־ה'

And their prince shall be of themselves, And their ruler shall proceed from the midst of them; And I will cause him to draw near, and he shall approach unto Me; For who is he that hath pledged his heart To approach unto Me? saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 6

50 כי ראה ה' בעניי

דבריה של לאה בלידת ראובן: "כי ראה ה' בעניי". בפסוק, מצוקתה היא היותה אהובה פחות מרחל; המאמר מפרש זאת כמרידותה של הנשמה על ריחוקה, שאותה ה' "רואה".

Genesis 29:32 בראשית כ"ט:ל"ב

וַתֵּהָרָא לְאֵה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי־רָאָה ה' בְּעֲנִי כִי עָמָה יֵאָהֳבֵנִי אִשִּׁי:

And Leah conceived, and bore a son, and she called his name Reuben; for she said: 'Because the L-RD hath looked upon my affliction; for now my husband will love me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כט, לב.

51 וכמים הפנים

"כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם". אתערותא דלתתא מעוררת אתערותא דלעילא המקבילה לה, כפי שהשתקפות משיכה פנים לפנים.

Proverbs 27:19 משלי כ"ז:י"ט

כַּמִּים הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לִב־הָאָדָם לָאָדָם:

As in water face answereth to face, So the heart of man to man.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

52 ביום ההוא תקראי לי אישי

ה' מדבר על עתידה של ישראל: "ביום ההוא נאום ה' תקראי [לי] אישי ולא תקראי לי עוד בעלי" — "אישי" פירושו "בעלי", ו"בעלי" פירושו "אדוני". המאמר מפרש את "אישי" כ"אש שלי".

Hosea 2:18 הושע ב':י"ח

וְהָיָה בְּיוֹם־הַהוּא נֹאֵם־ה' תִּקְרָאִי אִשִּׁי וְלֹא־תִקְרָאִי־לִי עוֹד בְּעָלִי:

And it shall be at that day, saith the L-RD, That thou shalt call Me Ishi, And shalt call Me no more Baali.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

53 ואל אישך תשוקתך

דברי ה' לחוה: "ואל אישך תשוקתך". המאמר מפרש את "אישך" כאש הכיסופים של הנשמה לה'.

Genesis 3:16 בראשית ג':ט"ז

אֶל־הָאִשָּׁה אָמַר ה' הִרְבָּה אֲרֻבָּה עֲצָבוֹנָהּ וְהִרְבָּה בְּעָצָב תֵּלְדִי בָנִים וְאֵל־אִישָׁהּ תִּשְׁוָקֶתָּ וְהוּא יִמְשָׁל־בָּךְ:

Unto the woman He said: 'I will greatly multiply thy pain and thy travail; in pain thou shalt bring forth children; and thy desire shall be to thy husband, and he shall rule over thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ג, טז.

54 "זכר עניי ומרודי לענה וראש". הביטוי משמש לתיאור מרידותה של הנשמה.

Lamentations 3:19 איכה ג':י"ט

זָכַר־עֲנִי וּמְרוּדִי לַעֲנָה וְרָאשׁ:

Remember mine affliction and mine anguish, The worm-wood and the gall

פסוקה 8

63 השמרו לכם פן יפתה

מן הפסוקה השנייה של קריאת שמע: "השמרו לכם פן יפתה לבבכם".
האזהרות שבה מגדירות אותה כפסקת היראה.

Deuteronomy 11:16 דברים י"א:ט"ז

השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
והשתחיתם להם:

Take heed to yourselves, lest your heart be deceived, and ye
turn aside, and serve other gods, and worship them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים יא, טז.

64 כי שמע ה' כי שנואה אנכי

דברי לאה בלית שמעון: "כי שמע ה' כי שנואה אנכי". בפסוק לאה
מתכוונת לכך שהיא אהובה פחות מרחל; המאמר מפרש את תחושת היותה
"שנואה" כביטוי לשפלות עצמית, שהי "שומע" מרחוק.

Genesis 29:33 בראשית כ"ט:ל"ג

ותהר עוד ותלד בן ותאמר כי־שמע ה' כי־שנואה־אנכי ויתן־לי גם־את־
זה ותקרא שמו שמעון:

And she conceived again, and bore a son; and said: 'Because
the L-RD hath heard that I am hated, He hath therefore giv-
en me this son also.' And she called his name Simeon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כט, לג.

65 נבזה בעיניו נמאס

הערת קה"ת מפנה לPsalms 16:4 למילים האלה.

Psalms 16:4 תהילים ט"ז:ד'

הערת קה"ת

תהילים טז, ד.

66 נבזה בעיניו נמאס

המזמור מתאר מי ראוי לשכון בהר קודשו של ה'. לפי הפשט, מדובר באדם
צדיק "נבזה בעיניו נמאס"; המאמר קורא את הדברים בכיוון ההפוך, ומתאר
אדם שפל ונבזה בעיני עצמו. בהערת קה"ת מצוין 16:4; הדברים מופיעים
ב"15:4.

Psalms 15:4 תהילים ט"ו:ד'

נְבוֹזָה בְּעֵינָיו נִמְאָס וְאֶת־יְרֵאָה ה' יִכְבֹּד נִשְׁפָּע לְהִרְעֹ וְלֹא יָמַר:

In whose eyes a vile person is despised, But he honoureth
them that fear the L-RD; He that sweareth to his own hurt,
and changeth not

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

67 (ובזה יובן . . כלול מאהבה . . וש"פ ויחי)

הקטע שבסוגריים חסר בכתבי היד האלה; לפי ההערה, זוהי תוספת של
הצמח צדק.

הערת קה"ת

קטע זה ליתא בבוך 414. 633. 1824 (מאמרי אדה"י). הוספת הצ"צ.

59 וירא העם וינועו

המילים כאן מצטטות את Exodus 20:18. הקטע מופיע למטה.

Exodus 20:18 שמות כ':י"ח

וַיַּעַמְדוּ הָעָם מֵרָחֵק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעָרְפֶּל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים:

And the people stood afar off; but Moses drew near unto the
thick darkness where G-d was

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כ, יח.

60 וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק

במתן תורה, "וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק". יראתם גרמה להם לשמור
מרחק, כמי ששומעים. (בהערת קה"ת הפסוק ממוספר 20:18; בספריא,
המחשיבה את הדיבורות הקצרות לפסוק אחד, הוא ממוספר 20:15).

Exodus 20:18 שמות כ':י"ח

וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הַקֶּהֶר
עָשׂוּ וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנְעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֵק:

And all the people perceived the thunderings, and the light-
nings, and the voice of the horn, and the mountain smoking;
and when the people saw it, they trembled, and stood afar
off.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

61 אם רץ לבך שוב לאחד

ההערה מצטטת: "עניניו בחינת שוב זו הוא בחינת ריחוק, שבה האדם
מרחיק את עצמו ומשפיל את עצמו מאוד; זוהי בחינת 'שמאל דוחה',
כלומר, הוא דוחה את עצמו ומשפיל את עצמו ביותר, כדי לעמוד דווקא
מרחוק".

הערת קה"ת

ספר יצירה פ"א מ"ח. "והענין של בחי' השוב הזה הוא בחי' הריחוק
שמתרחק ומשפיל א"ע מאד, והוא בחי' שמאל דוחה דהיינו שמדחה א"ע
ומשפיל א"ע ביותר להיות עומד בריחוק מקום דוקא" — מאמרי אדה"א
בראשית ע' תקד. וראה שם ע' תקמז. וכ"ה באוה"ת ויחי תתשלט, א, אבל
בבוך 414: שוב כו'.

62 אם רץ לבך שוב לאחד

ספר יצירה מלמד: "אם רץ לבך שוב למקום", ומשווה זאת לחיות ש"רצוא
ושוב". החסידות מיישמת זאת על תנועת הנשמה של כמיהה (רצוא) וחזרה
(שוב).

Sefer Yetzirah 1:8 ספר יצירה א'ח'

עשר ספירות בלימה בלום פיך מלדבר ולבך מלהרהר ואם רץ לבך שוב
למקום שלכך נאמר והחיות רצוא ושוב. ועל דבר זה נכרת ברית:

Concerning the number ten of the spheres of existence out
of nothing keep thy tongue from speaking and thy mind
from pondering on it, and if thy mouth urges thee to speak,
and thy heart to think about it, return! as it reads: "And the
living creatures ran and returned," (Ezekiel 1, 14) and upon
this was the covenant made

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

68 ע"פ אלה מסעי

ב־90a, במאמר המסביר את המסעות במדבר, ארבעים ושניים המסעות הם שם מ"ב: שש מדות, שכל אחת מהן כוללת את כל שבע המדות — מספר שנוצר מהתכבלות. מאמר מאוחר יותר על מסעי (92b) שואל מדוע בפסוק הראשונה של קריאת שמע, שהיא אהבה וחסד, יש ארבעים ושניים מילים, כמספרו של שם הגבורה; והוא משיב שאהבתה, בכל כוחו וללא גבול, היא עלייה למלטה, השייכת לשם מ"ב, ואילו הפסוק השנייה היא המשכה, השייכת לשם ע"ב.

הערת קה"ת

לקו"ת שם צ, א. ובאוה"ת שם.

69 ע"פ ויחי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

צ"ע לאיזה מאמר הכוונה.

70 ילוח אישי אלי

דברי לאה בלידת לוי: "הפעם ילוח אישי אלי כי ילדתי לו שלשה בנים". היא קיוותה שיעקב ייקשר אליה כעת; השם לוי, הנגזר מן המילה "ילוח" (yilaveh), מסמל כאן חיבור ואיחוד.

Genesis 29:34 בראשית כ"ט:ל"ד

ותהר עוד ותלד בן ותאמר עתה הפעם ילוח אישי אלי כייולדתי לו שלשה בנים על-כן קראשמו לוי:

And she conceived again, and bore a son; and said: 'Now this time will my husband be joined unto me, because I have borne him three sons.' Therefore was his name called Levi

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כט, לד.

71 ימינא ושמאלא ובינייהו כלה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

פיוט אומר לשבחין (זמירות ליל שבת).

72 שמאלו תחת לראשי

האהובה, הנקראת כאן כנסת ישראל, אומרת על אהובה, הנקרא כאן ה': "שמאלו תחת לראשי וימינו תחבנקני". המאמר מפרש את השמאל כדחייה מתוך ענווה, המגביה את הראש, ואת הימין כקירוב.

Song of Songs 2:6 שיר השירים ב':6

שמאלו תחת לראשי וימינו תחבנקני:

Let his left hand be under my head, And his right hand embrace me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

9 פסוקה

73 שלכן נמשלה התורה למים

הקטע שם מסביר שהתורה, שנמשלה למים, כוללת בחינה של מעיין נסתר, שאי אפשר להשיגו, ובחינה של נהרות הזורמים בגלוי ומתפצלים לפלגים רבים, כך שכל אדם משיג אותה לפי יכולתו.

הערת קה"ת

ראה לעיל יז, ד.

74 נמשלה התורה למים שיורדים ממקום גבוה

התלמוד שואל מדוע נמשלו דברי תורה למים, ומשיב: כשם שהמים יוצאים ממקום גבוה וזורמים למקום נמוך, כך התורה מתקיימת רק אצל מי שהוא עניו. כאן הדימוי הוא לירידתה של התורה עצמה משורשה הנעלה אל עניינים גשמיים.

Taanit 7a:15-16 תענית ז' א:ט"ו-ט"ז

ואמר רבי חנינא בר אידי: למה נמשלו דברי תורה למים, דכתיב: "הוי כל צמא לכו למים", לומר לה: מה מים מנחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה. ואמר רבי אשע"א: למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו: במים, ובין, ובחלב. דכתיב: "הוי כל צמא לכו למים", ודכתיב: "לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב", לומר לה: מה שלשה משקין הללו אין מתקיימין ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

75 מי יעלה בהר ה'

מזמורו של דוד שואל: "מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו"? השאלה מבטאת את תחושתו של אדם שאינו יכול להתרומם בכוחות עצמו.

Psalms 24:3 תהילים כ"ד:ג

מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו:

Who shall ascend into the mountain of the L-RD? And who shall stand in His holy place

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים כד, ג.

11 פסוקה

76 אך הנה כל ג' בחי'

ההערה מפנה לשם בעניין שלוש הבחינות הללו.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת פ' יתרו ע' תתקצא.

77 מכלל שהיא עדיין אינה כלולה ומיוחדת

ההערה מפנה לשם בעניין המסקנה שהגענוע מראה שהנפש עדיין אינה כלולה ומיוחדת.

הערת קה"ת

ראה באוה"ת ויקרא כרך א ע' רכג.

78 (בשמים . . כלא ממש חשיבי)

הקטע שבסוגריים מופיע שם באותו מקום כמו בתורה אור הנדפס.

הערת קה"ת

קטע זה נמצא כאן גם באוה"ת ויחי תתשלט, ב. אבל בבוך 414. 633. 1824 (מאמרי אדח"ו) נמצא לקמן קודם תי "והן הן בחינות". בבוך 633 הקטע: ועד"ז שאר הבחי' . . ממש הסוכ"ע: נרשם בצד הגליון — בכת"י הסופר עצמו — אבל באוה"ת כרך ו תתשלט, ב כמו בהנדפס.

79 אבל בחי' יהודה שהוא בחי' הודאה

ההערה מפנה לשם בעניין יהודה ככחינת הודאה.

הערת קה"ת

ראה לקו"ש חליה ע' 196 הערה 36.

80 בלחש ובחשאי

בסוף החלק הרביעי של אותו מאמר מוסבר שהלוחות הראשונים, שניתנו ברעמים וברקים, באו מן העולם הגלוי, שממנו יכולים הכוחות המתנגדים לקדושה לינוק; לכן הם לא התקיימו. הלוחות השניים ניתנו "בחשאי", מן הלב הפנימי ומן העולם הנסתר, שבו אין לסטרא אחרא אחיזה כלל.

הערת קה"ת

ע' מענין בחשאי בלקו"ת בד"ה האזינו הראשון ספ"ד.

81 שכדי להיות בחי' זו שהוא בחי' יהודה . . כאילו הוא לנוכח

קטע המתחיל כאן מצוטט שם עם הגהות, ובהן התוספת: "כלומר, שהביטול יהיה באמת במחשבתו, כאילו מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא, עומד ממש מולו".

הערת קה"ת

קטע מכאן מובא באוה"ת פ' שמות כרך ח ע' גיגה עם הגהות ושם מוסיף: "(ר"ל שהיה הביטול במוחו באמת כאלו המלך מ"ה הקב"ה הוא לנוכח ממש)".

82 שו"ה כאילו — יודוך אחיך

בכתב יד זה נוספו כאן המילים "דהיינו".

הערת קה"ת

בבוכ 633 נוסף: דהיינו.

83 ראובן שמעון ולוי

אור התורה מבאר שם שראובן, שמעון ולוי "הם קריאת שמע ואמת ויציב".

הערת קה"ת

באוה"ת חנוכה כרך ה תתקלח, ב מבאר "שהן ק"ש אמת ויציב".

84 (ובמנחה . . קודם התפלה)

גם בכתב יד 633 מופיעה ההערה הזאת על מנחה וערבית, אך לא בסוגריים; בכתב יד 1824 היא מופיעה בהמשך, אחרי "וזהו ענין נעוץ תחלתן בסופן, והמשכיל יבין".

הערת קה"ת

וכ"ה בבוכ 633 ובלי מוסגר. באוה"ת בראשית כרך ו תתשלט, ב. אבל בבוכ 1824 נמצא קטע זה לקמן אחר תי "וזהו ענין נעוץ תחלתן בסופן והמיי".

85 נעוץ תחלתן בסופן

ספר יצירה אומר על עשר הספירות: "סופן נעוץ בתחלתן ותחלתן בסופן". המאמר מיישם זאת על סדר התפילה, שבו הבחינה העליונה ביותר מתגלה בסוף.

Sefer Yetzirah 1:7 ספר יצירה א"ז

עשר ספירות בלי מה נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן כשלהבת קשורה בגחלת שאדון יחיד ואין לו שני ולפני אחד מה אתה סופר:

The decade of existence out of nothing has its end linked to its beginning and its beginning linked to its end, just as the flame is wedded to the live coal; because the L-rd is one and there is not a second one, and before one what wilt thou count?

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

86 ועי' במ"א ע"פ ולשרקה

הקטע שם מסביר את "ולשרקה בני אתוננו": הגפן, שכל תנועה בשמה היא סגולה, היא בחינת הסגולה, כנגד שלושת האבות; ואילו "שרקה" היא בחינת השורוק, ששלוש הנקודות שלו הן הנקודות של הסגולה, אלא שהן עומדות זו

מתחת לזו. אדם המתקרב בהתלהבות באמצעות שלוש ה"נקודות" האלה נמצא במצב הנקרא סגול.

הערת קה"ת

ראה לקמן מז, א.

87 אם לא שויתי ודוממתי

"אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו". דממתו של דוד היא הביטול שלמעלה מאהבה ויראה.

Psalms 131:2 תהילים קל"א:ב'

אִם-לֹא שׁוֹיֵתִי וְדוֹמְמֵתִי נַפְשִׁי כְּגִמּוֹל עָלַי אִמּוֹ כְּגִמּוֹל עָלַי נַפְשִׁי:

Surely I have stilled and quieted my soul; Like a weaned child with his mother; My soul is with me like a weaned child.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קלא, ב.

88 ואחר האש קול דממה דקה . . תמן קאתי מלכא

ה' מתגלה לאלהיו הנביא בחורב: "לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה". הדממה נעלית מהאש, שהיא דימוי לאהבה.

I Kings 19:12 מלכים א י"ט:י"ב

וְאַחַר הָרֶעַשׁ אֵשׁ לֹא כָּאֵשׁ הִ' וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דְּקָה:

and after the earthquake a fire; but the L-RD was not in the fire; and after the fire a still small voice

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Tikkunei Zohar, Tikkun 5 תקו"ז תיקון ה

הערת קה"ת

מלכים-א יט, יב. ת"ז תי' ה.

89 תמן קאתי מלכא

בהקדמת תיקוני זהר נאמר שכאשר ישראל עומדים בתפילת העמידה, המלאכים מנמיכים את כנפיהם כדי שלא יישמע קול: "ידקול דממה דקה... בגין דתמן אתי מלכא"; המלך לא בא ברוח, ברעש או באש, אלא בקול דממה דקה. (בהערת קה"ת מצוין Tikkun 5; בטקסט של אותו תיקון ב־Sefaria חסרות המילים, והן מופיעות כאן.)

Tikkunei Zohar 3b:2-3 תקוני הזהר ג' ב:ב-ג'

... קְלָא, דְּתַמָּן קוֹל דְּמָמָה דְּקָה (מ"א יט יב), קִדְשׁ הַקְּדוּשִׁים דְּאִיהוּ בְּעִמִּידָה, בְּגִין דְּתַמָּן קָאֲתָא מַלְכָּא. דְּהָא בְּרוּחַ גְּדוּלָּה וּבְרַעַשׁ וּבְאֵשׁ, דְּאֵשְׁתַּמְעוּן בְּהוּן גְּדָפִי חִיוּן לֹא אֲתָא מַלְכָּא, אֲלֵא בְּקוֹל דְּמָמָה דְּקָה, דְּאִיהוּ בְּתֵר רֹחַ רַעַשׁ אֵשׁ, וְאִיהוּ רְבִיעֶעָא לִזֵּן, וְעֲלִיָּהוּ אָמַר יְחֻזְקָאֵל (א ד), וְאֵרָא וְהִנֵּה רֹחַ סְעָרָה בָּאָה מִן הַצִּפוּן. עֲנֵן גְּדוֹל, וְאֵשׁ מְתַלַּקְתָּ, הָא אֵינוֹן תֵּלֶת, דְּרַכִּיבִין בְּהוּן תֵּלֶת אֲתוּנוֹן הוּיָהּ, קוֹל דְּמָמָה דְּקָה דֹּא י' מִן הוּיָהּ, וְאִיהוּ י' מִן אֲדִנִּי, תַּמָּן קָא אֲתָא מַלְכָּא ...

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

90 (ועי' במ"א . . ביטול ממש)

כל ההערה שבסוגריים, מן המילים "ועי' במ"א" ועד "ביטול אמיתי", חסרה בכתב היד.

הערת קה"ת

בכת"י ליתא.

פסוקה 13

91 ידך בעורף אויבך

מברכת יעקב ליהודה: "ידך בעורף אויבך". המאמר מפרש את האויבים כצרכים גשמיים, שיש להתעסק בהם רק "בעורף".

Genesis 49:8 בראשית מ"ט:ח

יהודה אתה יודוך אחיך ידך בעורף אויבך ישתחוו לך בני אביך:
Judah, thee shall thy brethren praise; Thy hand shall be on
the neck of thine enemies; Thy father's sons shall bow down
before thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

92 כמאן דשדי בתר כתפי

התניא מסביר את "אחוריים" של הקדושה: הם דומים לאדם שנותן דבר לאויבו בעל כורחו ומשליך אותו אליו מעבר לכתפו, משום שהוא מפנה ממנו את פניו. המאמר משתמש בתמונה הזאת לתיאור העיסוק בצרכי העולם בלי להפנות אליהם את פניו.

Tanya, Likkutei Amarim 22:5 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים
כ"ב:ה'

אָבֵל הַסֵּטְרָא אַחֲרָא וְהַטּוּמָאָה – הִיא תּוֹעֵבַת ה' אֲשֶׁר שָׂנֵא, וְאֵינּוּ מְשַׁפֵּיעַ
לָהּ חַיּוֹת מַפְנִימִית הַרְצוֹן וְחֻפְצוֹ הָאֲמִיתִי אֲשֶׁר חָפֵץ בָּהּ חֹס וְשָׁלוֹם. כִּי
אִם, כְּמֵאן דְּשָׂדִי בְּתַר כְּתָפֵי שְׁוֹנָא שְׁלֵא בְּרַצוֹנּוּ, רַק כְּדִי לְהַעֲנִישׁ אֶת
הַרְשָׁעִים, וְלִיתֵן שִׁכָּר טוֹב לְצַדִּיקִים דְּאִכְפִּיין לְסֵטְרָא אַחֲרָא; וְזֶה נִקְרָא
בְּחִינַת "אַחֲוָרִיִּים" דְּרַצוֹן הָעֲלִיוֹן בְּרוּךְ־הוּא.

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה תניא פכ"ב.

93 (בחי' פנים . . וכאלו כפאו וכו')

הסוגריים המסבירים את "הפנים" ואת "העורף" חסרים בכתב היד.

הערת קה"ת

בכת"י ליתא. ונמצא באוה"ת ויחי תתשמ, א.

94 וכאלו כפאו וכו'

שם, הביטוי "כפאו שד" מתאר מעשה גופני שנעשה מתוך חובה, בלי לחפש את ההנאה שבו. המאמר שואל את הביטוי הזה כדי לתאר התעסקות עם צרכים גשמיים מתוך אי־רצון.

Nedarim 20b נדרים כ"ב

הערת קה"ת

ע"פ לשון הגמ' נדרים כ, ב.

95 א"ת ידך אלא יודיך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ת"ז בהקדמה.

96 א"ת ידך אלא יודיך

בהקדמת תקוני זהר דורשים את הפסוק "פותח את ידך" כך: "אל תקרי ידך אלא יודיך" – "יהודין שלך", אותיות של שם הוי". המאמר מחיל את אותה דרשה גם על "ידך" שבברכת יעקב.

Tikkunei Zohar 7b:2 תקוני הזהר ז' ב:ב'

וְעוֹד רָאָה נִקְוִי צִרִיךְ לְאַחֲרָא עֲלֵייהוּ, פִּתַּח בְּחוּשְׁבֵּן אוֹתִיּוֹתָיו אִיהוּ
יו"ד, וּכְתִיב (תהלים קמה טז) פוֹתַח אֶת יָדָהּ וּמַשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן,
וְאוֹקְמוֹהוּ אֶל תִּקְרִי יָדָהּ אֶלָּא יוֹדִיךָ, וְאֵינּוּ י"י מִן יֵאֱהֹדוּנָהּ, וּבְאֵן

אַתָּה מִתְפַּתְחִין בְּרִקְיעָא דְּאִיהוּ פִּתַּח, וְאִיהוּ מִפְתַּח כְּלִיל אֱהֹדוּנָהּ שִׁית
אֲתוֹנוּ בְּאֻמְצַע י"י, וְתִרְיִן יוֹדִין עִם רִקְיעַ דְּאִיהוּ ו' סְלִיק לְחוּשְׁבֵּן יֵהוּיָהּ.

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

97 וירא ישראל את חיד הגדולה

לאחר קריעת ים סוף: "וירא ישראל את חיד הגדולה אשר עשה ה' במצרים".
"ידו" של ה' היא כוחו המגיע עד למקום הנמוך ביותר.

Exodus 14:31 שמות י"ד:ל"א

וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־חֵיד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם וַיֵּירָאוּ הָעָם אֶת־ה'
וַיֹּאמְרֵינוּ בְּה' וּבְמֹשֶׁה עֲבָדוּ:

And Israel saw the great work which the L-RD did upon the
Egyptians, and the people feared the L-RD; and they be-
lieved in the L-RD, and in His servant Moses

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יד, לא.

פסוקה 14

98 לפי שהוא בחי' הודאה וביטול בבחי' סוכ"ע

אור התורה שואל שם כיצד אפשר לכנות זאת יהודה, הודאה, שהרי הודאה שייכת לדבר שאין משיגים; ראו שם.

הערת קה"ת

באוה"ת סדור ע' רנא הקשה איך זה נק' יהודה דההודאה היא כשאינו משיגו ע"ש.

99 גם חשך לא יחשיך וכחשיכה כאורה

"גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה". לפני האור שסובב כל עלמין, החושך והאור, הגשמיים והרוחניים, שווים.

Psalms 139:12 תהילים קל"ט:י"ב

גַּם־חֹשֶׁךְ לֹא־יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָ וְלַיְלָה כִּיּוֹם יֹאִיר כְּחֹשֶׁיכָה כְּאוֹרָה:

Even the darkness is not too dark for Thee, But the night
shineth as the day; The darkness is even as the light

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

100 כולם בחכמה עשית

המשורר משבח את הבראה: "מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית".
המאמר מפרש זאת כאומר שגם החכמה היא, לפני ה', רק "עשייה".

Psalms 104:24 תהילים ק"ד:כ"ד

מַה־רְבוּ מַעֲשֵׂיךָ ה' כָּל־מַחְכְּמָה עָשִׂיתָ מְלֶאכֶה הָאָרֶץ קִנְיָנָהּ:

How manifold are Thy works, O L-RD! In wisdom hast Thou
made them all; The earth is full of Thy creatures

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קד, כד.

פסוקה 15

101 אך עיקר הגורם לכל . . כי הנה ההשתחווה

בכתב היד מופיע הנוסח: "ההשתחווה הוא בחי' המשכה וזהו ענין ההשתחווה" שבשמ"ע, בלי המילים "יהודה אתה" ו"יודוך אחיך".

הערת קה"ת

בבז"ב 633: אך עיקר השתחווה הוא בחי' המשכה וזהו ענין ההשתחווה: שבשמ"ע.

102 (ע' ר"פ . . ליל)

ההפניה שבסוגריים לתחילת וישב חסרה בכתב היד.

הערת קה"ת

בכת"י ובאוה"ת ויחי תתשמ, ב (שנדפס מגוכתי"ק הצ"צ קודם הדפסת

התו"א) ליתא.

103 כרחם אב על בנים

"כרחם אב על בנים רחם ה' על יראיו". רחמים הם מידתו של אב, ולכן מי שנוהגים ברחמים הם "בני אביך".

Psalms 103:13 תהילים ק"ג:י"ג

כְּרַחֵם אָב עַל־בָּנָיו רַחֵם ה' עַל־יְרֵאָיו:

Like as a father hath compassion upon his children, So hath
.the L-RD compassion upon them that fear Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

104 רוח שפלים

ה' שוכן עם השבורים ושפלי הרוח כדי "להחיות רוח שפלים". המאמר משתמש בביטוי ביחס להסד ולצדקה המחיים את העניים.

Isaiah 57:15 ישעיהו נ"ז:ט"ו

כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי שָׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשַׁכֵּן וְאֶת־דָּכָא וְשַׁפְלֵי־רוּחַ לְהַחְיֹת רֹחַ שְׁפָלִים וְלַהֲחִיֹּת לֵב נִדְכָּאִים:

For thus saith the High and Lofty One That inhabiteth eternity, whose name is Holy: I dwell in the high and holy place, With him also that is of a contrite and humble spirit, To revive the spirit of the humble, And to revive the heart of the
.contrite ones

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

105 דאורייתא מחכמה נפקת

בהערת קה"ת מצוין המקום הזה בזהר, שבו נאמר ש"דאורייתא מחכמה נפקת". מאחר שחכמה נקראת "אב", התורה היא "אביך".

Zohar II, 121a זח"ב קכא, א

הערת קה"ת

זח"ב קכא, א.

106 שמע בני מוסר אביך

"שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך". "מוסר אביך" מתפרש כתורה שבכתב.

Proverbs 1:8 משלי א:ח

שְׁמַע בְּנֵי מוֹסֵר אָבִיךָ וְאַל־תִּטַּשׁ תּוֹרַת אִמְךָ:

Hear, my son, the instruction of thy father, And forsake not
;the teaching of thy mother

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי א, ח.

107 מוסר אביך זו תושב"כ

לפי הערת קה"ת, איגרת הקודש 29 מבססת את פירוש "מוסר אביך" כתורה שבכתב על הקטע הזה בזהר.

Zohar II, 276b זח"ב רעו, ב

הערת קה"ת

אגה"ק סי' כ"ט ע"פ זח"ב רעו, ב.

108 ישתחוו לך בני אביך

סיום ברכתו של יעקב ליהודה: "ישתחוו לך בני אביך". המאמר מפרש את ההשתחויה כהמשכה, ואת ה"בנים" כמי שעוסקים בתורה ובגמילות חסדים.

Genesis 49:8 בראשית מ"ט:ח

יְהוּדָה אֲתָה יוֹדוּךָ אֶחָיִךְ יָדָךְ בְּעַרְףְּ אֶבְיָיִךְ יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אָבִיךָ:

Judah, thee shall thy brethren praise; Thy hand shall be on
the neck of thine enemies; Thy father's sons shall bow down
.before thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית מט, ח.

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Torah Ohr: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY-NC 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך (Public Domain); Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain); Daat (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain); Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. בתי כנסת, מוסדות חינוך ומפעלים ללא כוונת רווח רשאים להעתיק, להדפיס ולהפיץ אותה בחופשיות, ולבקש תרומות לכיסוי עלות ההדפסה; אסור למכור אותה לעולם. יש לציין את הוצאת קה"ת ואת <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/> [likuteitorah.com](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309). למה ללמוד, וברכות הרבי: [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/)

מיום חגיגי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך [/likuteitorah.com/he/torah-ohr/vayechi/1/](https://likuteitorah.com/he/torah-ohr/vayechi/1/)

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק